

Mevcudat içinde en kıymettar,
hayattır. Ve vazifeler içinde en
kıymettar, hayata hizmettir.

The most valuable amongst that which is
exists, are the living. And the most valuable
duty is service to the living.

Bediüzzaman Said Nursî

**Merhaba ey kendi hastalığını teşhis edebilen bahtiyar doktor, samimî
ve aziz dostum!**

Senin hararetli mektubunun gösterdiği intibah-ı ruhî şâyân-ı tebrik-
tir. Biliniz ki, mevcudat içinde en kıymettar, hayattır. Ve vazifeler içinde
en kıymettar, hayata hizmettir. Ve hidemat-ı hayatiye içinde en kıymettarı,
hayat-ı fâniyenin hayat-ı bâkiyeye inkılâb etmesi için sa'y etmektir. Şu ha-
yatın bütün kıymeti ve ehemmiyeti, bir hayat-ı bâkiyeye çekirdek ve meb-
de' ve menşe olması cihetindedir. Yoksa hayat-ı ebediyeyi zehirleyecek ve
bozacak bir tarzda şu hayat-ı fâniyeye hasr-ı nazar etmek; ânî bir şimşe-
ği, sermedi bir güneşe tercih etmek gibi bir divaneliktir. Hakikat nazarın-
da herkesten ziyade hasta olan, maddî ve gafil doktorlar eğer eczahane-i
kudsîye-i Kur'âniyeden tiryak-misal imânî ilâçları alabilseler, hem kendi
hastalıklarını, hem beşeriyetin yaralarını tedavi ederler, inşaallah. Senin şu
intibahın senin yarana bir merhem olduğu gibi seni dahi doktorların ma-
razına bir ilâç yapar. Hem bilirsin, me'yus ve ümitsiz bir hastaya manevî bir
teselli, bazen bin ilâçtan daha ziyade nâfidir. Halbuki, tabiat bataklığında
boğulmuş bir tabip, o biçare marizin elîm ye'sine bir zulmet daha katar. İn-
şaallah, bu intibahın seni öyle biçarelere medar-ı teselli eder, nurlu bir tabip
yapar. Bilirsin ki; ömür kısadır, lüzumlu işler pek çoktur. Acaba benim gibi
sen dahi kafanı teftiş etsen, malûmatın içinde ne kadar lüzumsuz, faydasız,

Her bir Söz'ü,
şahsımdan
değil, belki
Kur'ân'ın bir
dellâlından sana
bir mektuptur
ve eczahane-i
kudsiye-i
Kur'âniyeden
birer reçetedir
farz et.

ehemmiyetsiz, odun yığınları gibi câmid şeyleri bulursun. Çünkü ben teftiş ettim, çok lüzumsuz şeyleri buldum. İşte o fennî malûmatı, o felsefî maarifi; faydalı, nurlu, ruhlu yapmak çaresini aramak lâzımdır. Sen dahi Cenab-ı Hak'tan bir intibah iste ki, senin fikrini Hakîm-i Zülcelâl'in hesabına çevirsin, tâ o odunlara bir ateş verip nurlandırsın. Lüzumsuz maarif-i fenniyen, kıymettar maarif-i İlâhiye hükmüne geçsin.

Zeki dostum! Kalp çok arzu ederdî, ehl-i fenden envar-ı imaniye ve esrar-ı Kur'âniyeye iştîyak derecesinde ihtiyacını hissetmek cihetinde Hulûsî Bey'e benzeyecek adamlar ileri atılsın. Hem madem Sözlere senin vicdanınla konuşabilirler. Her bir Söz'ü, şahsımdan değil, belki Kur'ân'ın bir dellâlından sana bir mektuptur ve eczahane-i kudsiye-i Kur'âniyeden birer reçetedir farz et. Gaybubet içinde hazîrâne bir musahabe dairesini onlar ile aç. Hem arzu ettiğin vakit bana mektup yaz. Ben cevap yazmasam da gücenme. Çünkü eskiden beri mektupları pek az yazarım. Hatta üç senedir kardeşimin çok mektuplarına karşı bir tek yazdım.

Said Nursî
Barla Lahikası, s. 96

***

Her Dardin Dermanı Vardır / Tıbbın İmkânları Ne Kadar Gelişebilir?

Hem meselâ, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın bir mu'cizesine dair:

وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ ^[1]

Kur'ân, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibaa beşeri sarihan teşvik eder; öyle de, şu elindeki san'at-ı âliyyeye ve tıbb-ı Rabbanîye remzen terğib ediyor. İşte şu ayet işaret ediyor ki: “En müzmin dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise, ey insan ve ey musibetzedede benî Âdem! Me'yus olmayınız. Her dert, ne olursa olsun, dermanı mümkündür. Arayınız, bulunuz! Hatta ölüme de muvakkat bir hayat rengi vermek mümkündür.”

Cenab-ı Hak, şu ayetin lisan-ı işaretiyle manen diyor ki: “Ey insan! Benim için dünyayı terk eden bir abdime iki hediye verdim: Biri manevî dertlerin dermanı, biri de maddî dertlerin ilâcı. İşte ölmüş kalpler nur-u hidayetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, onun nefesiyle ve ilâcıyla şifa buluyor. Sen de benim eczahane-i hikmetimde her derdine deva bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette, ararsan bulursun.”

İşte beşerin tıp cihetindeki şimdiki terakkiyatından çok ilerideki hududunu, şu ayet çiziyor ve ona işaret ediyor ve teşvik yapıyor.

Sözlere s. 286

***

[1] Allah'ın izniyle anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirir ve ölümleri diriltir. (Âl-i İmran Suresi: 49)

Bir Nükte-i Mühimme ve Bir Sırr-ı Ehem

Şu âyet-i acıbe, insanın câmiyyet-i istidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün kemâlât-ı ilmiye ve terakkiyat-ı fenniye ve havârik-ı sun'iyeyi "talim-i esma" ünvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle latîf bir remz-i ulvî var ki:

Her bir kemâlin, her bir ilmin, her bir terakkiyatın, her bir fennin bir hakikat-i âliyesi var ki, o hakikat, bir ism-i İlâhîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla o fen, o kemâlât, o san'at, kemâlini bulur, hakikat olur. Yoksa, yarım yamalak bir surette nâkıs bir gölgedir.

Meselâ, hendese bir fendir. Onun hakikati ve nokta-i müntehası Cenab-ı Hakkın ism-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese âyinesinde o ismin hakîmâne cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir.

Meselâ, tıp bir fendir, hem bir san'attır. Onun da nihayeti ve hakikati Hakîm-i Mutlak'ın Şâfi ismine dayanıp, eczahane-i kübrası olan rû-yi zeminde Rahîmâne cilvelerini, edviyelerde görmekle, tıp, kemâlâtını bulur, hakikat olur.

Sözler, s. 294

***

Şafi İsminin Tecellisi / Esmâ-i Hüsna Tıp İlişkisi

BİRİNCİ MEBHAS

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [2] sırrınca, her şeyden Cenab-ı Hakka karşı pencereler hükmünde çok vecihler var.

Bütün mevcudatın hakaikı, bütün kâinatın hakikati, esma-i İlâhiyeye istinad eder. Her bir şeyin hakikati, bir isme veyahut çok esmaya istinad eder. Eşyadaki sıfatlar, san'atlar dahi, her biri birer isme dayanıyor.

Hatta hakikî fenn-i hikmet, Hakîm ismine ve hakikatli fenn-i tıp Şâfi ismine ve fenn-i hendese Mukaddir ismine, ve hakeza, her bir fen bir isme dayandığı ve onda nihayet bulunduğu gibi; bütün fûnun ve kemâlât-ı beşeriye ve tabakât-ı kümmelîn-i insaniyenin hakikatleri esma-i İlâhiyeye istinad eder.

Hatta muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: "Hakikî hakaik-ı eşya, esma-i İlâhiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakaikın gölgeleridir. Hatta bir tek zihayat şeyde, yalnız zâhir olarak yirmi kadar esma-i İlâhiyenin cilve-i nakş-ı görünebilir."

Sözler, s. 704

***

[2] Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

*Tıp bir fendir,
hem bir san'attır.
Onun da
nihayeti ve
hakikati Hakîm-i
Mutlak'ın Şâfi
ismine dayanıp,
eczahane-i
kübrası olan
rû-yi zeminde
Rahîmâne
cilvelerini,
edviyelerde
görmekle, tıp,
kemâlâtını bulur,
hakikat olur.*

Zekât vermek ve iktisad etmek, malda bittecrübe sebab-i bereket olduğu gibi, israf etmekle zekât vermemek, sebab-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakıat vardır.

Saniyen: Nasıl ki bir tabip, doktorluk noktasında, bir namahrem in namahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir, hilâf-ı edep denilmez. Belki edeb-i tıp öyle iktiza eder denilir. Fakat o tabip, reculiyet ünvanıyla yahut vaiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o namahremlere bakamaz, ona gösterilmesini edep fetva veremez. Ve o cihette ona göstermek hayâsızlıktır. Öyle de, Sâni-i Zülcelâl'in çok esması var; her bir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ Gaffar ismi günahların vücudunu ve Settar ismi kusurağın bulunmasını iktiza ettikleri gibi, Cemil ismi de çirkinliği görmek istemez. Latif, Kerim, Hakim, Rahim gibi esma-i cemaliye ve kemaliye, mevcudatın güzel bir surette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktiza ederler. Ve o esma-i cemaliye ve kemaliye ise, melâike ve ruhanî ve cin ve insan nazarında güzelliklerini, mevcudatın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edepleriyle göstermek isterler. İşte Sünnet-i Seniyyedeki âdâb, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve numuneleridir.

Lemalar, s. 133

***

Beslenme Alışkanlıkları / İktisat Tıp İlişkisi

İktisadsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşahede ettim. Şöyle ki:

Ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menabi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz fakirdir." Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar, daima o şehir ahalisine acıyordum.

Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. "Fesühbanallah" dedim. "Bu bağların mahsulâtı, şehrin hacetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahali pek çok zengin olmak lâzım gelir." Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatlerin derkinde bir rehberim olan bir hatıra-i hakikatle anladım: İktisadsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menabi-i servetle beraber, o merhum müftü "Ahalimiz fakirdir" diyordu.

Evet, zekât vermek ve iktisad etmek, malda bittecrübe sebab-i bereket olduğu gibi, israf etmekle zekât vermemek, sebab-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakıat vardır.

İslâm hükemasının Eflâtun'u ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhi-i meşhur Ebu Ali ibni Sina, yalnız tıp noktasında, ^[3] *كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا* *كُلُوا* ayetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطَّبَّ فِي الْبَيْتَيْنِ جَمْعًا ﴿١﴾ وَحُسْنُ الْقَوْلِ فِي قَصْرِ الْكَلَامِ ﴿٢﴾ فَقَلَّلَ إِنْ أَكَلْتَ وَبَعْدَ أَكْلِ تَجَنَّبَ ﴿٣﴾ وَالشِّفَاءَ فِي الْإِنْهَضَامِ ﴿٤﴾ وَلَيْسَ عَلَى النَّفْسِ أَشَدُّ حَالًا ﴿٥﴾ مِنْ إِدْخَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ

[3] Yiyin, için, fakat israf etmeyin. (A'raf Suresi: 31.)

Yani, “İlm-i tıbbî iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye, nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemekdir.” HÂŞİYE[4]

...

Kâinat Büyük Bir Eczahanedir / Eczahane-i Kur’âniyeden Sosyal Hastalıklarımıza Çare

ÜÇÜNCÜ NOKTA

Sâni-i Kadîr, ism-i Hakem ve Hakîm’i ile, bu âlem içinde binler muntazam âlemleri derc etmiştir. O âlemler içinde en ziyade kâinattaki hikmetlere medar ve mazhar olan insanı bir merkez, bir medar hükmünde yaratmış. Ve o kâinat dairesinin en mühim hikmetleri ve faydaları insana bakıyor. Ve insan dairesi içinde dahi, rızık bir merkez hükmüne getirmiş; âlem-i insanide ekser hikmetler, maslahatlar, o rızka bakar ve onunla tezahür eder. Ve insanda, şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla, ism-i Hakîm’in cilvesi parlak bir surette görünüyor. Ve şuur-u insanî vasıtasıyla keşfolunan yüzer fenlerden her bir fen, Hakem isminin bir nevide bir cilvesini tarif ediyor.

Meselâ tıp fenninden sorulsa, “Bu kâinat nedir?” Elbette diyecek ki: “Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahane-i kübradır. İçinde her bir ilâç güzelce ihzar ve istif edilmiştir.”

Fenn-i kimyadan sorulsa, “Bu küre-i arz nedir?” Diyecek: “Gayet muntazam ve mükemmel bir kimyahanedir.”

Fenn-i makine diyecek: “Hiçbir kusuru olmayan, gayet mükemmel bir fabrikadır.”

Fenn-i ziraat diyecek: “Nihayet derecede mahsuldar, her nevi hububu vaktinde yetiştiren muntazam bir tarladır ve mükemmel bir bahçedir.”

Fenn-i ticaret diyecek: “Gayet muntazam bir sergi ve çok intizamlı bir pazar ve malları çok sanatlı bir dükkândır.”

Fenn-i iâşe diyecek: “Gayet muntazam, bütün erzakın envaini cami bir ambardır.”

Fenn-i rızık diyecek: “Yüz binler leziz taamlar beraber, kemal-i intizamla içinde pişirilen bir matbah-ı Rabbanî ve bir kazan-ı Rahmanîdir.”

Fenn-i askeriye diyecek ki: “Arz bir ordugâhtır. Her bahar mevsiminde yeni taht-ı silâha alınmış ve zemin yüzünde çadırları kurulmuş dört yüz bin muhtelif milletler o orduda bulunduğu halde, ayrı ayrı erzakları, ayrı ayrı libasları, silâhları, ayrı ayrı talimatları, terhisatları, kemal-i intizamla, hiçbirini unutmuyarak ve şaşırılmayarak, bir tek Kumandan-ı A’zam’ın emriyle,

Tıp fenninden sorulsa, “Bu kâinat nedir?” Elbette diyecek ki: “Gayet muntazam ve mükemmel bir eczahane-i kübradır. İçinde her bir ilâç güzelce ihzar ve istif edilmiştir.”

[4] HÂŞİYE: Yani, vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veya hut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.

Kalbin hatmi,
delâil-i kalbiye ve
vicdaniyeye aittir.

Sem'in hatmi,
delâil-i nakliye ve
hariciyeye aittir.

Ve keza, her iki
hatmin bir cinsten
olmadığına bir
remizdir.

kuvvetiyle, merhametiyle, hazinesiyle, gayet muntazam yapılıp idare ediliyor.”

Lem'alar, s. 608

Kalbin İşlevi

Sual: Bu ayette kalbin sem' ve basara takdimindeki hikmet nedir?

Cevap: Kalp imanın mahalli olduğu gibi, en evvel Sâni'i arayan ve isteyen ve Sâni'in vücudunu delâiliyle ilân eden, kalp ile vicdandır. Zira kalp, hayat malzemesini düşünürken, en büyük bir acze maruz kaldığını hisseder etmez, derhal bir nokta-i istinad; kezalik, emellerinin tenmiyesi (nemalandırmak) için bir çare ararken, derhal bir nokta-i istimdadı aramaya başlar. Bu noktalar ise, imanla elde edilebilir. Demek, kalbin sem' ve basara hakk-ı takaddümü vardır.

İhtar: Kalpten maksat, saneverî (çam kozalağı gibi) bir et parçası değildir. Ancak bir latîfe-i Rabbaniyedir ki; mazhar-ı hissiyatı vicdan, ma'kes-i efkârı dimağdır. Binaenaleyh, o latîfe-i Rabbaniyeyi tazammun eden o et parçasına kalp tabirinden şöyle bir letafet çıkıyor ki: O latîfe-i Rabbaniyenin insanın maneviyatına yaptığı hizmet, cism-i saneverînin cesede yaptığı hizmet gibidir. Evet, nasıl ki bütün aktâr-ı bedene mâu'l-hayatı neşreden o cism-i saneverî, bir makine-i hayattır ve maddî hayat onun işlemesiyle kaimdir; sekteye uğradığı zaman, ceset de sukuta uğrar. Kezalik, o latîfe-i Rabbaniye, a'mâl ve ahval ve maneviyatın heyet-i mecmuasını hakikî bir nur-u hayat ile canlandırır, ışıklandırır. Nur-u imanın sönmesiyle, mahiyeti, meyyit-i gayr-i müteharrik gibi bir heykelden ibaret kalır.

[5] وَعَلَى سَمْعِهِمْ

'عَلَى'nın tekrarı, kalp ile sem'e vurulan hâtemlerin her birisi müstakil bir nevi delâile ait olduğuna işarettir.

Evet, kalbin hatmi, delâil-i kalbiye ve vicdaniyeye aittir. Sem'in hatmi, delâil-i nakliye ve hariciyeye aittir. Ve keza, her iki hatmin bir cinsten olmadığına bir remizdir.

İşaratül-İcaz, s. 98

Bilimlerin Allah'ı Anlatması

Altıncı Mesele

Risale-i Nur'un çok yerlerinde izahı ve kat'î hadsiz hüccetleri bulunan “iman-ı billâh” rûknünün binler küllî bürhanlarından bir tek bürhana kısaca bir işarettir.

Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. “Bize Hâlık'ımızı tanıttır; muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar” dediler.

[5] Kulaklarına da [mühür vurdu.]. (Bakara Suresi: 7)

Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla, mütemâdiyen Allah'tan bahsedip, Hâlık'ı tanıttırıyorlar, muallimleri değil, onları dinleyiniz.

Meselâ, nasıl ki mükemmel bir eczahane ki, her kavanozunda harika ve hassas mizanlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şüphesiz, gayet maharetli ve kimyager ve hakîm bir eczâcıyı gösterir. Öyle de, küre-i arz eczahanesinde bulunan dört yüz bin çeşit nebatat ve hayvanat kavanozlarındaki zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahanelerden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması nisbetinde, okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz eczahane-i kübrâsının eczâcısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i, hatta kör gözlere de gösterir, tanıttırır.

Hem meselâ, nasıl bir harika fabrika ki, binler çeşit çeşit kumaşları basit bir maddeden dokuyor; şeksiz, bir fabrikatörü ve maharetli bir makinisti tanıttırır. Öyle de, küre-i arz denilen yüz binler başlı, her başında yüz binler mükemmel fabrika bulunan bu seyyar makine-i Rabbaniye, ne derece bu insan fabrikasından büyükse, mükemmelse, o derecede, okuduğunuz fenn-i makine mikyasıyla, küre-i arzın ustasını ve sahibini bildirir ve tanıttırır.

.....

Hem meselâ, nasıl ki bir kitap bulunsa ki, bir satırında bir kitap ince yazılmış ve her bir kelimesinde ince kalemle bir sure-i Kur'âniye yazılmış. Gayet manidar ve bütün meseleleri birbirini teyid eder ve kâtibini ve müellifini fevkalâde maharetli ve iktidarlı gösteren bir acib mecmua, şeksiz, gündüz gibi, kâtip ve musannifini kemâlâtıyla, hünerleriyle bildirir, tanıttırır, "Mâşaallah, Bârekâllah" cümleleriyle takdir ettirir; aynen öyle de, bu kâinat kitab-ı kebîri ki, bir tek sahifesi olan zemin yüzünde ve bir tek forması olan baharda üç yüz bin ayrı ayrı kitaplar hükmündeki üç yüz bin nebatî ve hayvanî taifeleri beraber, birbiri içinde, yanlışsız, hatasız, karıştırmayarak, şaşırılmayarak, mükemmel, muntazam ve bazen ağaç gibi bir kelimedede bir kasideyi ve çekirdek gibi bir noktada bir kitabın tamam bir fihristesini yazan bir kalem işlediğini gözümüzle gördüğümüz bu nihayetsiz manidar ve her kelimesinde çok hikmetler bulunan şu mecmua-i kâinat ve bu mücessem Kur'an-ı ekber-i âlem, mezkûr misaldeki kitaptan ne derece büyük ve mükemmel ve manidar ise o derecede, sizin okuduğunuz fenn-i hikmet'ül-eşya ve mektepte bilfiil mübâşeret ettiğiniz fenn-i kıraat ve fenn-i kitabet, geniş mikyaslarıyla ve dürbün gözleriyle bu kitab-ı kâinatın Nakkâş'ını, Kâtib'ini hadsiz kemâlâtıyla tanıttırır, "Allahuekber" cümlesiyle bildirir, "Sübhanallah" takdisiyle tarif eder, "Elhamdülillah" senâlarıyla sevdire.

İşte bu fenlere kıyasen, yüzer fünundan her bir fen, geniş mikyasıyla ve hususî âyinesiyle ve dürbünlü gözüyle ve ibretli nazarıyla, bu kâinatın Hâlık-ı Zülcelâl'ini esmasıyla bildirir; sıfatını, kemâlâtını tanıttırır. İşte bu muhteşem ve parlak bir bürhan-ı vahdâniyet olan mezkûr hücceti ders vermek içindir ki, Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan, çok tekrar ile, en ziyade

Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla, mütemâdiyen Allah'tan bahsedip, Hâlık'ı tanıttırıyorlar, muallimleri değil, onları dinleyiniz.

Hem ben şahsımda bilmüşahede ve zevken, belki bin tecrübatım var ki mesail-i Şeriatla Sünnet-i Seniyye düsturları, emraz-ı ruhaniyede ve akliyede, hususan emraz-ı içtimaiyede gayet nâfi' birer devadır.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ [7] ve رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ [6]

ayetleriyle Hâlık'ımızı bize tanıttırıyor, diye o mektepli gençlere dedim.

Onlar dahi tamamıyla kabul edip tasdik ederek, “Hadsiz şükür olsun Rabbimize ki, tam kudsi ve ayn-ı hakikat bir ders aldık. Allah senden razı olsun” dediler. Ben de dedim:

“İnsan binler çeşit elemeler ile müteallim ve binler nevi lezzetler ile müteleziz olacak bir zihayat makine ve gayet derece acziyle beraber hadsiz maddî, manevî düşmanları ve nihayetsiz fakıryla beraber hadsiz zâhirî ve bâtinî ihtiyaçları bulunan ve mütemâdiyen zeval ve firak tokatlarını yiyen bir bîçare mahlûk iken, birden iman ve ubudiyetle böyle bir Padişah-ı Zülcelâl'e intisab edip, bütün düşmanlarına karşı bir nokta-i istinad ve bütün hâcâtına medâr bir nokta-i istimdad bularak, herkes mensub olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi, o da böyle nihayetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişah'a iman ile intisab etse ve ubudiyetle hizmetine girse ve ecelin idam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse, ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkîrâne iftihar edebilir, kıyas ediniz.”

O mektepli gençlere dediğim gibi, musibettede mahpuslara da tekrar ile derim: O'nu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. O'nu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır.

Hatta bir bahtiyar mazlum idam olunurken, bedbaht zalimlere demiş: “Ben idam olmuyorum. Belki terhis ile saadete gidiyorum. Fakat ben de sizi idam-ı ebedî ile mahkûm gördüğümünden, sizden tam intikamımı alıyorum. “Lâilahaillallah” diyerek, sürur ile teslim-i ruh eder.

Asa-yı Musa, s. 34-37

Sünnet-i Seniye Tıp İlişkisi / Manevî Hastalıklar

Evet, Şeriat-ı Muhammediye ve Sünnet-i Ahmediyede hiçbir mesele yoktur ki, müteaddit hikmetleri bulunmasın. Bu fakir, bütün kusur ve aczimle beraber bunu iddia ediyorum ve bu davanın ispatına da hazırım. Hem şimdiye kadar yazılan yetmiş seksen Risale-i Nuriye, Sünnet-i Ahmediyenin ve Şeriat-ı Muhammediyenin (asm) meseleleri ne kadar hikmetli ve hakikatli olduğuna yetmiş seksen şahid-i sadık hükmüne geçmiştir. Eğer bu mevzua dair iktidar olsa, yazılrsa, yetmiş değil, belki yedi bin risale, o hikmetleri bitiremeyecek.

Hem ben şahsımda bilmüşahede ve zevken, belki bin tecrübatım var ki mesail-i Şeriatla Sünnet-i Seniyye düsturları, emraz-ı ruhaniyede ve akliyede ve kalbiyede, hususan emraz-ı içtimaiyede gayet nâfi' birer devadır

[6] Göklerin ve Yerin Rabbi [Allah'tır]. (Ra'd Suresi:16; İsra Suresi:102; Kehf Suresi: 14.)

[7] Gökleri ve yeri yarattı. (A'raf Suresi: 54; En'am Suresi: 73.)

bildiğimi ve onların yerini başka felsefi ve hikmetli meseleler tutamadığını, bilmüşahede kendim hissettiğimi ve başkalarına da bir derece risalelerde ihsas ettiğimi ilân ediyorum. Bu davamda tereddüt edenler, Risale-i Nur eczalarına müracaat edip baksınlar.

Lemalar, s. 134-135

***

İktisat / İsrâf / Beslenme Alışkanlıkları / Hastalıkların Kaynağı

İKİNCİ NÜKTE

Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zaikayı bir kapıcı, a'sab ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi, kuvve-i zaika ile merkez-i vücuddaki mide ile bir medar-ı muhabereleleridir ki, ağza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa "Yasaktır" der, dışarı atar. Bazen de, bedene menfaati olmamakla beraber, zararlı ve acı ise, hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte madem ağızdaki kuvve-i zaika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşiş nev'inden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Tâ ki kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp, vazifeyi unutup, fazla bahşiş veren ihtilâlcileri saray dahiline sokmasın.

İşte bu sırra binaen şimdi iki lokma farz ediyoruz: Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddi maddeden kırk para, diğer lokma en a'lâ baklavadan on kuruş olsa; bu iki lokma, ağza girmeden, beden itibarıyla farkları yoktur, müsâvidirler. Boğazdan geçtikten sonra, ceset beslemesinde yine müsâvidirler. Belki bazen kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız ağızdaki kuvve-i zaikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak ne kadar manasız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin.

Şimdi saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşiş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır. "Hâkim benim" der. Kim fazla bahşiş ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak. "Aman doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün" dedirmeye mecbur edecek.

İşte iktisad ve kanaat, hikmet-i İlâhiyeye tevfiğ-ı harekettir; kuvve-i zaikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsrâf ise, o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, iştiha-i hakikîyi kaybeder. Tenevvü-i et'imedden gelen sun'î bir iştiha-i kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

*İşte madem
ağızdaki kuvve-i
zaika bir kapıcıdır;
mide, cesedin
idaresi noktasında
bir efendi ve
bir hâkimdir. O
saraya veyahut
o şehre gelen ve
sarayın hâkimine
verilen hediyenin
yüz derece kıymeti
varsa, kapıcıya
bahşiş nev'inden
ancak beş derecesi
muvafık olur,
fazla olamaz.*

Ne vakit senin
oğlun da ruhu
cesedine, kalbi
nefsine, aklı
midesine hâkim
olsa ve lezzeti
şükür için istese, o
vakit leziz şeyleri
yiyebilir.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

Sâbık İkinci Nüktede, “Kuvve-i zaika kapıcıdır” dedik. Evet, ehl-i gaflet ve ruhen terakkî etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfata ve bir dereceden on derece fiyata çıkmamak gerekir.

Fakat hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zaikası, Altıncı Söz'deki muvazenede beyan edildiği gibi, kuvve-i zaikası rahmet-i İlahiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zaikada taamlar adedince mizancıklarla nimet-i İlahiyenin envaını tartmak ve tanımak, bir şükr-ü manevî suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte bu surette kuvve-i zaika yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dahi baktığı cihetle, midenin fevkinde hükmü var, makamı var. İsrâf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve enva-ı niam-ı İlahiyeyi hissedip tanımak kaydıyla ve meşru olmak ve zillet ve dilencilığe vesile olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o kuvve-i zaikayı taşıyan lisanı şükürde istimal etmek için leziz taamları tercih edebilir.

Bu hakikate işaret eden bir hâdise ve bir keramet-i Gavsıye:

Bir zaman, Hazret-i Gavs-ı A'zam (ks) Şeyh Geylânî'nin terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreesine, bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyâzâtan zaafiyetiyle, validesinin şefkatini celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekva için gitmiş. Bakmış ki Hazret-i Gavs, kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş:

“Yâ Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor; sen tavuk yersin!”

Hazret-i Gavs tavuğa demiş:

قُمْ بِأَذْنِ اللَّهِ^[8]

O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemed ve mevsuk çok zatlardan, Hazret-i Gavs gibi kerâmât-ı harikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zatın bir kerameti olarak, manevî tevatürle nakledilmiş.

Hazret-i Gavs demiş:

“Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin.”

İşte Hazret-i Gavs'ın bu emrinin manası şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefesine, aklı midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir.

İKİNCİ NOKTA

Her bir zerrede, Vacibü'l-Vücut'un vücuduna ve vahdetine iki şahid-i sâdık vardır.

Evet, zerre, acz ve cümuduyla beraber, şuurkârâne büyük vazifeleri yapmakla, büyük yükleri kaldırmakla, Vacibü'l-Vücut'un vücuduna kat'î şehadet ettiği gibi, harekâtında nizâmât-ı umumiyye tevfiik-i hareket edip, her girdiği yerde ona mahsus nizâmâtı müraat etmekle, her yerde kendi vatani gibi yerleşmesiyle Vacibü'l-Vücut'un vahdetine ve mülk ve melekûtun maliki olan Zatin ehadiyetine şehadet eder. Yani, zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler de onundur.

Demek, zerre –çünkü âcizdir, yükü nihayetsiz ağırdır ve vazifeleri nihayetsiz çoktur– bir Kadîr-i Mutlak'ın ismiyle, emriyle kaim ve müteharrik olduğunu bildirir. Hem kâinatın nizâmât-ı külliyesini bilir bir tarzda tevfiik-i hareket etmesi ve her yere mânisiz girmesi, tek bir Alîm-i Mutlak'ın kudretiyle, hikmetiyle işlediğini gösterir.

Evet, nasıl ki bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında ve hakeza her bir dairede birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi olduğunu ve o nisbetleri, o vazifeleri bilmekle tevfiik-i hareket etmek, nizâmât-ı askeriye tahtında talim ve talimat görmekle bütün o dairelere kumanda eden bir tek kumandan-ı a'zamın emrine ve kanununa tebaiyetle oluyor; öyle de, her bir zerre, birbiri içindeki mürekkebatta birer münasip vaziyeti, ayrı ayrı maslahatlı birer nisbeti, ayrı ayrı muntazam birer vazifesi, ayrı ayrı hikmetli neticeleri bulunduğundan, elbette o zerreyi o mürekkebatta bütün nisbet ve vazifelerini muhafaza edip netice ve hikmetleri bozmayacak bir tarzda yerleştirmek, bütün kâinat kabza-i tasarrufunda olan bir Zata mahsustur. Meselâ, Tevfiik'in ^{(HÂŞİYE)[9]} göz bebeğinde yerleşen zerre, gözün a'sab-ı muharrike ve hassase ve şerâyin ve evride gibi damarlara karşı münasip vaziyet alması ve yüzde ve sonra başta ve gövdede, daha sonra hey'et-i mecmua-i insaniyede her birisine karşı birer nisbeti, birer vazifesi, birer faydası kemâl-i hikmetle bulunması gösteriyor ki, bütün o cismin bütün azasını icad eden bir zat o zerreyi o yerde yerleştirebilir. Ve bilhassa rızık için gelen zerreler, rızık kafilesinde seyr ü sefer eden o zerreler o kadar hayretfeza bir intizam ve hikmetle seyr ü seyahat ederler ve öyle tavırlarda, tabakalarda intizamperverâne geçip gelirler ve öyle şuurkârâne ayak atıp hiç şaşırılmayarak gele gele tâ beden-i zihayatta dört süzgeçle süzülüp rızka muhtaç a'zâ ve hüceyratın imdadına yetişmek için kandaki küreyvat-ı hamraya yüklenip bir kanun-u keremle imdada yetişirler. Ondan bilbedahe anlaşılır ki, şu zerreleri binler muhtelif menzillerden geçiren, sevk eden, elbette ve elbette bir Rezzak-ı Kerîm, bir Hallâk-ı Rahîm'dir ki, kudretine nisbeten zerreler, yıldızlar omuz omuza müsâvîdirler.

Şu zerreleri
binler muhtelif
menzillerden
geçiren, sevk
eden, elbette
ve elbette bir
Rezzak-ı Kerîm,
bir Hallâk-ı
Rahîm'dir ki,
kudretine nisbeten
zerreler, yıldızlar
omuz omuza
müsâvîdirler.

[9] HÂŞİYE: Nurun birinci kâtibidir.

Hem her bir zerre
öyle bir nakş-ı
san'atta işler ki,
ya bütün zerratla
münasebettar,
her birisine ve
umumuna hem
hâkim ve hem
her birisine
ve umumuna
mahkûm bir
vaziyette
bulunmakla,
o hayretfeza
san'atlı nakş-ı
ve hikmetnüma
nakışlı san'atı
bilir ve icad eder.

Hem her bir zerre öyle bir nakş-ı san'atta işler ki, ya bütün zerratla münasebettar, her birisine ve umumuna hem hâkim ve hem her birisine ve umumuna mahkûm bir vaziyette bulunmakla, o hayretfeza san'atlı nakş-ı ve hikmetnüma nakışlı san'atı bilir ve icad eder.

Sözler, s. 624

***

Bir Ramazan gecesinde, şu kelâm-ı tevhidînin on bir cümlesinin her birinde birer tevhid mertebesi ve birer müjde bulunduğunu ve o mertebelerden yalnız “Lâ şerike leh”deki manayı basit, avâmın fehmine gelecek bir muhavere-i temsiliye ve bir münazara-i faraziye tarzında ve lisan-ı hâli, lisan-ı kâl suretinde söylemiştim. Bana hizmet eden kıymettar kardeşlerimin ve mescid arkadaşlarımın arzuları ve istemeleri üzerine, o muhavereyi yazıyorum. Şöyle ki:

Bütün tabiatperest, esbabperest ve müşrik gibi umum envâ-ı ehl-i şirkin ve küfrün ve dalâletin tevehhüm ettikleri şeriklerin namına bir şahıs farz ediyoruz ki; o şahs-ı farazî, mevcudat-ı âlemden bir şeye rab olmak istiyor ve hakikî malik olmak dava etmektedir.

İşte o müddei, evvelâ mevcudatın en küçüğü olan bir zerreye rast gelir. Ona rab ve hakikî malik olmakta olduğunu, zerreye tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle söyler.

O zerre dahi, hakikat lisanıyla ve hikmet-i Rabbanî diliyle der ki:

“Ben hadsiz vazifeleri görüyorum. Ayrı ayrı her masnua girip işliyorum. Eğer bütün o vezaifi bana gördürecek, sende ilim ve kudret varsa; hem benim gibi, had ve hesaba gelmeyen zerrat, içinde beraber gezip iş görüyoruz. (HÂŞİYE)^[10] Eğer bütün emsalim o zerrelere de istihdam edip emir tahtına alacak bir hüküm ve iktidar sende varsa; hem kemâl-i intizam ile cüz olduğum mevcudlara, meselâ kandaki küreyvat-ı hamraya hakikî malik ve mu-tasarıf olabiliyorsan, bana rab olmak dava et, beni Cenab-ı Hak'tan başkasına isnad et. Yoksa sus!

“Hem bana rab olamadığın gibi, müdahale dahi edemezsin. Çünkü ve-zaifimizde ve harekâtımızda o kadar mükemmel bir intizam var ki, nihayetsiz bir hikmet ve muhit bir ilim sahibi olmayan, bize parmak karıştıramaz.

[10] HÂŞİYE: Evet, müteharrik her bir şey, zerrattan seyyarata kadar, kendilerinde olan sikke-i samediyet ile vahdeti gösterdikleri gibi, harekâtlarıyla dahi gezdikleri bütün yerleri vahdet namına zabtederler; kendi malikinin mülküne idhal ederler. Hareket etmeyen masnua ise, nebatattan nücum-u sevabite kadar birer mühr-ü vahdaniyet hükmündedirler ki, bulunduğu mekânı kendi Sâniinin mektubu olduğunu gösterirler.

Demek, her bir nebat, her bir meyve, birer mühr-ü vahdaniyet, birer sikke-i vahdettirler ki, mekânlarını ve vatanlarını, vahdet namına, Sâni'lerinin mektubu olduğunu gösterirler.

Elhâsıl, her bir şey, hareketiyle bütün eşyayı vahdet namına zabteder. Demek, bütün yıldızları elinde tutmayan, bir tek zerreye rab olamaz.

Eğer karışsa, karıştıracak. Hâlbuki senin gibi câmid, âciz ve kör ve iki eli tesadûf ve tabiat gibi iki körün elinde olan bir şahıs, hiçbir cihette parmak uzatamaz.”

.....

İşte şeriklerin vekili, zerreden me'yus olunca, küreyvat-ı hamradan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvat-ı hamraya rast gelir. Ona esbab namına ve tabiat ve felsefe lisanıyla der ki: “Ben sana rab ve malikim.”

O küreyvat-ı hamra, yani yuvarlak kırmızı mevcut, ona hakikat lisanıyla ve hikmet-i İlâhiye dili ile der: “Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve memuriyetimiz ve nizâmâtımız bir olan kan ordusundaki bütün emsalime malik olabilirsen; hem gezdiğimiz ve kemâl-i hikmetle istihdam olduğumuz bütün hüceyrat-ı bedene malik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret sende varsa, göster ve gösterebilirsen, belki senin davanda bir mana bulunabilir. Hâlbuki senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil malik olmak, belki zerre miktar karışamazsın. Çünkü bizdeki intizam o kadar mükemmeldir ki, ancak her şeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zat bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazifem o kadar mühim ve intizam o kadar mükemmeldir ki, senin ile, senin böyle karmakarışık sözlerine cevap vermeye vaktim yok” der, onu tard eder.

Sonra, onu kandıramadığı için o müddei gider, bedendeki hüceyre tabir ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat lisanıyla der: “Zerre ve küreyvat-ı hamraya söz anlattırmadım. Belki sen sözümü anlarsın. Çünkü sen, gayet küçük bir menzil gibi, birkaç şeyden yapılmışsın. Öyle ise ben seni yapabilirim. Sen benim masnum ve hakikî mülküm ol” der.

O hüceyre ona cevaben, hikmet ve hakikat lisanıyla der ki: “Ben, çendan küçücük bir şeyim, fakat pek büyük vazifelerim, pek ince münasebetlerim ve bedenim bütün hüceyratına ve hey'et-i mecmuasına bağlı alâkalarım var. Ezcümle, evride ve şerâyin damarlarına ve hassase ve muharrike a'sablarına ve câzibe, dafia, müvellide, musavvire gibi kuvvelere karşı derin ve mükemmel vazifelerim var. Eğer bütün bedeni, bütün damar ve a'sab ve kuvveleri teşkil ve tanzim ve istihdam edecek bir kudret ve ilim sende varsa ve benim emsalim ve san'atça ve keyfiyetçe birbirimizin kardeşi olan bütün hüceyrat-ı bedeniye tasarruf edecek nafız bir kudret, şamil bir hikmet sende varsa, göster; sonra, ‘Ben seni yapabilirim’ diye dava et. Yoksa, haydi git! Küreyvat-ı hamra bana erzak getiriyorlar; küreyvat-ı beyza da bana hücum eden hastalıklara mukabele ediyorlar. İşim var, beni meşgul etme.

“Hem senin gibi âciz, câmid, sağır, kör bir şey bize hiçbir cihetle karışamaz. Çünkü bizde o derece ince ve nazık ve mükemmel bir intizam (HÂŞİYE)^[11] var ki; eğer bize hükmeden bir Hakîm-i Mutlak ve Kadîr-i

[11] HÂŞİYE: Sâni-i Hakîm beden-i insanı gayet muntazam bir şehir hükmünde halk etmiştir. Damarların bir kısmı, telgraf ve telefon vazifesini görür; bir kısmı da, çeşmelerin boruları hükmünde, âb-ı hayat olan kanın cevalânına medardırlar.

*O hüceyre ona
cevaben, hikmet
ve hakikat
lisanıyla der ki:
“Ben, çendan
küçücük bir
şeyim, fakat pek
büyük vazifelerim,
pek ince
münasebetlerim
ve bedenim bütün
hüceyratına
ve hey'et-i
mecmuasına bağlı
alâkalarım var.*

Demek bu
fabrikaya bakan
Zat, çok iyi
bakıyor. Ve bu
fabrikanın öyle
tanzifçi bir Sahibi
var ki, o koca
fabrikayı ve o
büyük sarayı
küçük bir oda
gibi süpürtür,
temizler, tanzim
ve tanzif eder.

Mutlak ve Alîm-i Mutlak olmazsa, intizamımız bozulur, nizamımız ka-
rışır.”

Sözler, s. 665-668

İsm-i Kuddüs - Tıp İlişkisi

Demek bu fabrikaya bakan Zat, çok iyi bakıyor. Ve bu fabrikanın öyle tanzifçi bir Sahibi var ki, o koca fabrikayı ve o büyük sarayı küçük bir oda gibi süpürtür, temizler, tanzim ve tanzif eder. Ve o pek büyük fabrikanın bü-
yüklüğü nisbetinde müzahrefatı ve enkazından kalma kirli maddeleri, süp-
rüntüleri bulunmuyor. Belki büyüklüğü nisbetinde temizliğine ve nezafeti-
ne dikkat ediliyor.

Bir insan, bir ayda yıkanmazsa ve küçük odasını süpürmezse çok kir-
lenir, pislenir. Demek bu saray-ı âlemdeki paklık, saflık, nuranîlik, temiz-
lik, mütemadiyen hikmetli bir tanziften, bir dikkatli tathirden ileri geliyor.
Ve eğer o daimî tathir ve süpürmek ve dikkatle bakmak olmasaydı, bir se-
nede bütün hayvanların yüz bin milletleri arzın yüzünde boğulacaklardı.

Kan ise, içinde iki kısım küreyvat halk edilmiş. Bir kısmı küreyvat-ı hamra tabir edilir ki, bedenin hücrelerine erzak dağıtıyor ve bir kanun-u İlahî ile hücrelere erzak yetiştiriyor-tüccar ve erzak memurları gibi. Diğer kısmı küreyvat-ı beyzadır-
lar ki, ötekilere nisbeten ekalliyettedirler. Vazifeleri, hastalık gibi düşmanlara karşı asker gibi müdafaadır ki, ne vakit müdafaaya girseler, Mevlevî gibi iki hareket-i dev-
riye ile, sür'atli bir vaziyet-i acibe alırlar.

Kanın hey'et-i mecmuası ise, iki vazife-i umumiyesi var. Biri bedendeki hüceyratın tahribatını tamir etmek; diğeri hüceyratın enkazlarını toplayıp, bedeni temizlemek-
tir. Evride ve şerâyin namında iki kısım damarlar var ki; biri safi kanı getirir, dağıtır, safi kanın mecralarıdır. Diğer kısmı, enkazı toplayan bulanık kanın mecrasıdır ki, şu ikinci ise, kanı, "ree" denilen nefesin geldiği yere getirirler.

Sâni-i Hakîm, havada iki unsur halk etmiştir: biri azot, biri müvellidü'l-humuza. Müvellidü'l-humuza ise, nefes içinde kana temas ettiği vakit, kanı telvis eden karbon unsur-u kesifini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizâc eder, buharî hamız-ı kar-
bon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılâb ettirir; hem hararet-i gariziye temin eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü Sâni-i Hakîm, fenn-i kimyada aşk-ı kimyevî tabir edilen bir münasebet-i şedideyi müvellidü'l-humuza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğu vakit, o kanun-u İlahî ile, o iki unsur imtizâc ederler. Fennen sabittir ki, imtizâcdan hararet hâsıl olur. Çünkü imtizâc, bir nevi ihtiraktır. Şu sırrın hikmeti şudur ki:

O iki unsurun, her birisinin zerrelere ayrı ayrı hareketleri var. İmtizâc vaktinde her iki zerre, yani onun zerresi, bunun zerresiyle imtizâc eder; bir tek hareketle ha-
reket eder. Bir hareket muallâk kalır. Çünkü imtizâcdan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu. Her iki zerre, bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğer hareket, Sâni-i Hakîm'in bir kanunu ile, hararete inkılâb eder. Zaten, "Hareket, harareti tev-
lid eder" bir kanun-u mukarreridir.

İşte bu sırta binaen, beden-i insaniyedeki hararet-i gariziye, bu imtizac-ı kimyeviye ile temin edildiği gibi; kandaki karbon alındığı için kan dahi safi olur. İşte nefes da-
hile girdiği vakit, vücudun hem âb-ı hayatını temizliyor, hem nâr-ı hayatı iş'al ediyor. Çıktığı vakit, ağızda, mu'cizat-ı kudret-i İlahiye olan kelime meyvelerini veriyor.

فَسُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ

[San'atında akılların hayrete düştüğü Allah, her türlü kusur ve noksandan uzaktır.]

Ve semâvâtın fezasında tahribe ve mevte mazhar olan kürelerin ve peyklerin, belki yıldızların enkazları, başımızı ve diğer hayvanatın başlarını, belki küre-i arzın başını, belki dünyamızın başını kıracaklardı, dağlar büyüklüğündeki taşları başımıza yağdıracaklardı. Ve bizi bu vatan-ı dünyevimizden kaçıracaklardı. Halbuki eskiden beri o yukarı âlemlerdeki tahrip ve tamirden, medar-ı ibret olarak, yalnız birkaç semavî taşlar düşmüşse de, hiç kimsenin başını kırmamış.

Hem zeminin yüzünde her sene mevt ve hayatın değişmeleri ve dövüşmeleri yüzünden, yüz binler hayvanat milletlerinin cenazeleri ve iki yüz bin nebatatın taifelerinin enkazları, ber ve bahrin yüzlerini fevkalâde öyle kirleteceklerdi ki, zîşuur, o yüzleri değil sevmek, âşık olmak, belki öyle çirkinlikten nefret edip mevte ve ademe kaçacaklardı.

Bir kuş kolayca kanatlarını ve bir kâtip rahatça sahifelerini temizlediği gibi, bu tayyare-i arzın ve bu tuyur-u semaviyenin kanatları ve bu kitab-ı kâinatın sayfaları da öylece temizleniyor, güzelleşiyor ki, ahiretin hadsiz güzelliğini görmeyen ve imanla düşünmeyen insanlar, dünyanın bu temizliğine, bu güzelliğine âşık olurlar, perestîş ederler.

Demek bu saray-ı âlem ve bu fabrika-i kâinat, ism-i Kuddüs'ün bir cilve-i a'zamına mazhardır ki, o tanzif-i kudsîden gelen emirleri, değil yalnız denizlerin âkilü'l-lahm tanzifatçıları ve karaların kartalları, belki kurtlar ve karıncalar gibi, cenazeleri toplayan sıhhiye memurları dahi dinliyorlar.

Belki o kudsî evâmîr-i tanzifiyeyi, bedende cereyan eden kandaki küreyvat-ı hamra ve beyza dahi dinleyip bedeninin hüceyratında tanzifat yaptıkları gibi, nefes dahi o kanı tasfiye eder, temizler.

Ve o emri, göz kapakları gözleri temizlemek ve sinekler kanatlarını süpürmek için dinledikleri gibi, koca hava ve bulut dahi dinler.

Lem'alar, s. 597

***

Manevî Hastalıklar

İkinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[12] إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Sabır kahramanı Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın şu münacatı, hem mücerreb, hem tesirlidir. Fakat ayetten iktibas suretinde, bizler, münacatımızda

[13] رَبِّي إِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ demeliyiz.

[12] [Eyyub'u da hatırla ki] Rabbine şöyle niyaz etmişti: "Bana gerçekten zarar dokundu. Sen ise merhametlilerin en merhametlisin." (Enbiya Suresi: 83.)

[13] Ey Rabbim! Bana gerçekten zarar dokundu. Sen ise merhametlilerin en merhametlisin.

Bu saray-ı âlem ve bu fabrika-i kâinat, ism-i Kuddüs'ün bir cilve-i a'zamına mazhardır ki, o tanzif-i kudsîden gelen emirleri, değil yalnız denizlerin âkilü'l-lahm tanzifatçıları ve karaların kartalları, belki kurtlar ve karıncalar gibi, cenazeleri toplayan sıhhiye memurları dahi dinliyorlar.

*Günah kalbe
işleyip,
siyahlandıra
siyahlandıra,
tâ nur-u imanı
çıkarcıncaya kadar
katılaştırıyor. Her
bir günah içinde
küfre gidecek bir
yol var. O günah,
istiğfar ile çabuk
imha edilmezse,
kurt değil, belki
küçük bir manevî
yılan olarak kalbi
ısırtıyor.*

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki:

Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azim mükâfatını düşünerek, kemal-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra, yaralarından tevellüd eden kurtlar kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-i İlâhiyenin mahalleri olan kalp ve lisanına iliştikleri için o vazife-i ubudiyete hâlel gelir düşüncesiyle, kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i İlâhiye için demiş: “Yâ Rab, zarar bana dokundu. Lisanen zikrim ve kalben ubudiyetime hâlel veriyor” diye münacat edip, Cenab-ı Hak o halis ve safî, garazsız, lillâh için o münacatı gayet harika bir surette kabul etmiş, kemal-i afiyetini ihsan edip enva-ı merhametine mazhar eylemiş.

İşte bu Lem’ada Beş Nükte var.

Birinci Nükte

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın zâhirî yara hastalıklarının mukabili, bizim bâtını ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazret-i Eyyub’dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalp ve ruhu muza yaralar açar.

Hazret-i Eyyub Aleyhisselâmın yaraları, kısacık hayat-ı dünyevîyesini tehdit ediyordu. Bizim manevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münacat-ı Eyyubîyeye, o Hazret’ten bin defa daha ziyade muhtacız.

Bahusus, nasıl ki o Hazret’in yaralarından neş’et eden kurtlar kalp ve lisanına ilişmişler. Öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hâsıl olan vesveseler, şüpheler –neuzü billâh– mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip, zikirten nefretkârâne uzaklaştırarak susturuyorlar.

Evet, günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, tâ nur-u imanı çıkarcıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırtıyor.

Meselâ utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melâike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkâr etmek arzu ediyor.

Hem meselâ Cehennem azabını intâc eden büyük bir günahı işleyen bir adam, Cehennem tehdidatını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla Cehennem ademini arzu ettiğinden, küçük bir emare ve bir şüphe, Cehennem inkârına cesaret veriyor.

Hem meselâ farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın, küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed’in mükerrer

emirlerine karşı farzında yaptığı bir tembellik, büyük bir sıkıntı veriyor. Ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve manen diyor ki: “Keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi!” Ve bu arzudan, bir manevî adavet-i İlahiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücut-u İlahiyeye dair kalbe gelse, kat’î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder; büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki, inkâr vasıtasıyla, gayet cüz’î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlarla o sıkıntıdan daha müthiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder.

Ve hakeza, bu üç misale kıyas edilsin ki, **بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ** [14] sırrı anlaşsın.

İkinci Nükte

Yirmi Altıncı Söz’de sırr-ı kadere dair beyan edildiği gibi, musibet ve hastalıklarda, insanların şekvaya üç vecihle hakları yoktur.

Birinci Vecih: Cenab-ı Hak, insana giydirdiği vücut libasını sanatına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış; o vücut libasını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder, muhtelif esmasının cilvesini gösterir. Şâfi ismi hastalığı istediği gibi, Rezzak ismi de açlığı iktiza ediyor ve hakeza...

مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مَلِكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ [15]

İkinci Vecih: Hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffî eder, kemal bulur, kuvvet bulur, terakkî eder, netice verir, tekemmül eder, vazife-i hayatiyeyi yapar. Yeknesak istirahat döşegindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuttan ziyade, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider.

Üçüncü Vecih: Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır ve dâr-ı hizmettir. Lezzet ve ücret ve mükâfat yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubudiyettir; hastalıklar ve musibetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla, o hizmete ve o ubudiyete çok muvafık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve her bir saati bir gün ibadet hükmüne getirdiğinden, şekva değil, şükretmek gerekir.

Evet, ibadet iki kısımdır: Bir kısmı müsbet, diğeri menfi. Müsbet kısmı malûmdur. Menfi kısmı ise, hastalıklar ve musibetlerle, musibettede zafını ve aczini hissedip, Rabb-i Rahîm’ine ilticakârâne teveccüh edip, Onu düşünüp, Ona yalvarıp halis bir ubudiyet yapar. Bu ubudiyete riya giremez, halistir. Eğer sabretse, musibetin mükâfatını düşünse, şükretse, o vakit her bir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hatta bir kısmı var ki bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçer. Hatta bir ahiret kardeşim, Muhacir Hafız Ahmed isminde bir zatın müthiş bir

[14] Kalplerini karartmıştır. (Mutaffin Suresi: 14.) Ayetin tamamının meali ise şöyledir: “Doğrusu onların kazandıkları günahlar, birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır.”

[15] Mülk sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.

*Şu dâr-ı dünya,
meydan-ı
imtihandır ve
dâr-ı hizmettir.
Lezzet ve ücret
ve mükâfat yeri
değildir. Madem
dâr-ı hizmettir
ve mahall-i
ubudiyettir;
hastalıklar ve
musibetler,
dinî olmamak
ve sabretmek
şartıyla, o hizmete
ve o ubudiyete çok
muvafık oluyor ve
kuvvet veriyor.*

*Ey biçare hasta!
Merak etme,
sabret. Senin
hastalığın sana
dert değil,
belki bir nevi
dermandır.
Çünkü ömür
bir sermayedir,
gidiyor. Meyvesi
bulunmazsa zayı
olur. Hem rahat
ve gafletle olsa,
pek çabuk gidiyor.
Hastalık, senin o
sermayeni büyük
kârlarla meyvedar
ediyor.*

hastalığına ziyade merak ettim. Kalbime ihtar edildi: “Onu tebrik et. Her bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçiyor.” Zaten o zat sabır içinde şükrediyordu.

Lemalar, s. 21-23

Hasta Psikolojisi / Hastalıklara ve Hastaya Farklı Bir Yaklaşım

Yirmi Beşinci Lem’a

YİRMİ BEŞ DEVADIR

Hastalara bir merhem, bir teselli, manevî bir reçete, bir iyadetü’l-mariz ve geçmiş olsun makamında yazılmıştır.

İhtar ve İtizar

Bu manevî reçete, bütün yazdıklarımızın fevkinde bir sür’atle telif edildiği gibi, hem umuma muhalif olarak, tashihata ve dikkate vakit bulmayarak, telifi gibi gayet sür’atle, ancak bir defa nazardan geçirildi. Demek, müsvedde-i evvel hükmünde müşevveş kalmıştır. Kalbe fitrî bir surette gelen hatıratı sanatla ve dikkatle bozmamak için yeniden tetkikata lüzum görmedik. Okuyan zatlar, hususan hastalar, bazı nâhoş ibarelerden veyahut ağır kelimelerden ve ifadelerden sıkılıp gücenmesinler, bana da dua etsinler.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي ﴿١٧﴾ وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي

Şu Lem’a’da, nev-i beşerin on kısmından bir kısmını teşkil eden musibetzedede ve hastalara hakikî bir teselli ve nâfi bir merhem olabilecek Yirmi Beş Devayı icmalen beyan ediyoruz.

BİRİNCİ DEVA

Ey biçare hasta! Merak etme, sabret. Senin hastalığın sana dert değil, belki bir nevi dermandır. Çünkü ömür bir sermayedir, gidiyor. Meyvesi bulunmazsa zayı olur. Hem rahat ve gafletle olsa, pek çabuk gidiyor. Hastalık, senin o sermayeni büyük kârlarla meyvedar ediyor. Hem ömrün çabuk geçmesine meydan vermiyor, tutuyor, uzun ediyor; tâ meyveleri verdikten sonra bırakıp gitsin. İşte ömrün hastalıkla uzun olmasına işareten bu darb-ı mesel dillerde destandır ki “Musibet zamanı çok uzundur; safa zamanı pek kısa oluyor.”

İKİNCİ DEVA

Ey sabırsız hasta! Sabret, belki şükret. Senin bu hastalığın, ömür dakikalarını birer saat ibadet hükmüne getirebilir. Çünkü ibadet iki kısımdır. Biri

[16] O sabredenler ki, başlarına bir musibet geldiğinde, “Biz Allah’ın kullarıyız; sonunda yine Ona döneceğiz” derler. (Bakara Suresi: 156.)

[17] Beni yediren ve içiren Odur. •Hastalandığımda bana şifa veren de Odur. (Şuara Suresi: 79-80.)

müsbet ibadettir ki, namaz, niyaz gibi malûm ibadetlerdir. Diğeri menfi ibadetlerdir ki hastalıklar, musibetler vasıtasıyla musibettede aczini, zaafını hisseder, Hâlık-ı Rahîm'ine iltica eder, yalvarır. Halis, riyasız, manevî bir ibadete mazhar olur.

Evet, hastalıkla geçen bir ömür, Allah'tan şekva etmemek şartıyla, mü'min için ibadet sayıldığına rivâyât-ı sahiha vardır. Hatta bazı sâbir ve şakir hastaların bir dakikalık hastalığı, bir saat ibadet hükmüne geçtiği ve bazı kâmillerin bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçtiği, rivâyât-ı sahiha ve keşfiyat-ı sadıka ile sabittir. Senin bir dakika ömrünü bin dakika hükmüne getirip, sana uzun ömrü kazandıran hastalıktan teşekkür değil, teşekkür et.

ÜÇÜNCÜ DEVA

Ey tahammülsüz hasta! İnsan bu dünyaya keyif sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemadiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemadiyen zeval ve firakta yuvarlanması şahittir. Hem insan, zihayatın en mükemmeli, en yükseği ve cihazatça en zengini, belki zihayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en edna bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safa ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî, daimî bir hayatın saadetine çalışmak için gelmiştir. Onun eline verilen sermaye de ömürdür.

Eğer hastalık olmazsa, sıhhat ve afiyet gaflet verir, dünyayı hoş gösterir, ahireti unutturur. Kabri ve ölümü hatırına getirmek istemiyor. Sermaye-i ömrünü bâd-ı heva boş yere sarf ettiriyor. Hastalık ise birden gözünü açtırır. Vücuduna ve cesedine der ki: "Lâyemut değilsin, başıboş değilsin, bir vazifen var. Gururu bırak, seni yaratana düşün, kabre gideceğini bil, öyle hazırlan."

İşte hastalık bu nokta-i nazardan hiç aldatmaz bir nâsîh ve ikaz edici bir müşşiddir. Ondan şekva değil, belki bu cihette ona teşekkür etmek, eğer fazla ağır gelse sabır istemek gerektir.

DÖRDÜNCÜ DEVA

Ey şekvacı hasta! Senin hakkın şekva değil, şükürdür, sabırdır. Çünkü senin vücudun ve aza ve cihazatın, senin mülkün değildir. Sen onları yapmamışsın, başka tezgâhlardan satın almamışsın. Demek başkasının mülküdür. Onların maliki, mülkünde istediği gibi tasarruf eder.

Yirmi Altıncı Söz'de denildiği gibi, meselâ gayet zengin, gayet mahir bir sanatkâr, güzel sanatını, kıymettar servetini göstermek için miskin bir adama modellik vazifesini gördürmek maksadıyla, bir ücrete mukabil, bir saatçik zamanda, murassa ve gayet sanatlı diktiği bir gömleği, bir hulle-yi o fakire giydirir. Onun üstünde işler ve vaziyetler verir. Harika enva-ı

Hastalıkla geçen bir ömür, Allah'tan şekva etmemek şartıyla, mü'min için ibadet sayıldığına rivâyât-ı sahiha vardır. Hatta bazı sâbir ve şakir hastaların bir dakikalık hastalığı, bir saat ibadet hükmüne geçtiği ve bazı kâmillerin bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçtiği, rivâyât-ı sahiha ve keşfiyat-ı sadıka ile sabittir.

*Sâni-i Zülcelâl
sana, ey hasta,
göz, kulak, akıl,
kalp gibi nuranî
duygularla
murassa olarak
giydirdiği cisim
gömleğini, Esmâ-i
Hüsna'nın
nakışlarını
göstermek için
çok hâlât içinde
seni çevirir ve çok
vaziyetlerde seni
değiştirir.*

sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam, o zata dese: “Bana zahmet veriyorsun, eğilip kalkmakla verdiği vaziyetten bana sıkıntı veriyorsun. Beni güzelleştiren bu gömleği keşip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun” demeye hak kazanabilir mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin” diyebilir mi?

İşte aynen bu misal gibi, Sâni-i Zülcelâl sana, ey hasta, göz, kulak, akıl, kalp gibi nuranî duygularla murassa olarak giydirdiği cisim gömleğini, Esmâ-i Hüsna'nın nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde seni çevirir ve çok vaziyetlerde seni değiştirir. Sen açıklıkla Onun Rezzak ismini tanıdığın gibi, Şâfi ismini de hastalığınla bil. Elemeler, musibetler bir kısım esmasının ahkâmını gösterdikleri için onlarda hikmetten lem'alar ve rahmetten şualar ve o şuaat içinde çok güzellikler bulunuyor. Eğer perde açılrsa, tevahhuş ve nefret ettiğin hastalık perdesi arkasında sevimli, güzel manalarlı bulursun.

BEŞİNCİ DEVA

Ey maraza müptelâ hasta! Bu zamanda tecrübemle kanaatim gelmiştir ki hastalık bazılara bir ihsan-ı İlâhîdir, bir hediye-i Rahmanîdir. Bu sekiz dokuz senedir, liyakatsiz olduğum halde, bazı genç zatlar hastalık münasebetiyle dua için benimle görüştüler. Dikkat ettim ki hangi hastalıklı genci gördüm, sair gençlere nisbeten ahiretini düşünmeye başlıyor. Gençlik sarhoşluğu yok. Gaflet içindeki hayvanî hevesattan bir derece kendini kurttırıyor. Ben de bakıyordum, onların tahammül dahilindeki hastalıklarını bir ihsan-ı İlâhî olduğunu ihtar ederdim. Derdim ki:

“Kardeşim, senin bu hastalığının aleyhinde değilim. Hastalık için sana karşı bir şefkat hissedip acımıyorum ki dua edeyim. Hastalık seni tam uyardırınca kadar sabra çalış. Ve hastalık vazifesini bitirdikten sonra Hâlık-ı Rahîm inşaallah sana şifa verir.”

Hem derdim: “Senin bir kısım emsalin, sıhhat belâsıyla gaflete düşüp, namazı terk edip, kabri düşünmeyip, Allah'ı unutup, bir saatlik hayat-ı dünyevîyenin zâhîrî keyfiyle hadsiz bir hayat-ı ebediyesini sarsar, zedeler, belki de harap eder. Sen hastalık gözüyle, her halde gideceğin bir menzilin olan kabrini ve daha arkasında uhrevî menzilleri görürsün ve onlara göre davranıyorsun. Demek, senin için hastalık bir sıhhattir; bir kısım emsalindeki sıhhat bir hastalıktır.”

ALTINCI DEVA

Ey elemenden teşekkî eden hasta! Senden soruyorum: Geçmiş ömrünü düşün ve o ömürde geçmiş lezzetli safa günleri ve belâ ve elemli vakitlerini tahattur et. Her halde ya “Oh,” ya “Ah” diyeceksin. Yani, ya “Elhamdülillâh, şükür” veyahut “Vâhasretâ, vâesefâ!” kalbin veya lisanın diyecek.

Dikkat et, sana “Oh, Elhamdülillâh, şükür” dediren, senin başından geçmiş elemeler, musibetlerin düşünmesi, bir manevî lezzeti deşiyor ki, senin

kalbin şükreder. Çünkü elemin zevalı lezzettir. O elemeler, o musibetler, zevallyle ruhta bir lezzet irsiyet bırakmış ki, düşünmekle deşilse, ruhtan bir lezzet akıyor, şükürler takattur ediyor.

Sana “Vâesefâ, vâhasretâ!” dedirten, eski zamanda geçirdiğin lezzetli ve safalı o hallerdir ki, zevalleriyle senin ruhunda daimî bir elem irsiyet bırakıp, ne vakit düşünsen o elem yine deşiliyor, esef ve hasret akıtıyor.

Madem bir günlük gayr-i meşru lezzet bazen bir sene manevî elem çek-tiriyor. Ve muvakkat bir günlük hastalıkla gelen elem, çok günler manevî lezzet-i sevapla beraber, zevallindeki halâs ve kurtulmaktan gelen manevî lezzet vardır. Senin başındaki şimdilik bu muvakkat hastalığın neticesi ve iç yüzündeki sevabı düşün. “Bu da geçer, yâ Hû” de, şekva yerinde şükret.

ALTINCI DEVA HÂŞİYE^[18]

Ey dünya zevkini düşünüp hastalıktan ıztırap çeken kardeşim! Bu dünya eğer daimî olsaydı ve yolumuzda ölüm olmasaydı ve firak ve zevallın rüzgârları esmeseydi ve musibetli, fırtınalı istikbalde manevî kış mevsimleri olmasaydı, ben de seninle beraber senin haline acıyacaktım. Fakat madem dünya bir gün bize “Haydi, dışarı” diyecek, feryadımızdan kulağını kapayacak. O bizi dışarı koymadan, biz bu hastalıklar ikazatıyla şimdiden onun aşkından vazgeçmeliyiz. O bizi terk etmeden, kalben onu terke çalışmalıyız.

Evet, hastalık bu manayı bize ihtar edip der ki: “Senin vücudun taş-tan, demirden değıldir. Belki daima ayrılmaya müsait muhtelif maddelerden terki edilmıştır. Gururu bırak, aczini anla. Mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya niçin geldiğini öğren.” Kalbin kulağına gizli ihtar ediyor.

Hem madem dünyanın zevki, lezzeti devam etmiyor, hususan meşru olmazsa, hem devamsız, hem elemli, hem günahlı oluyor; o zevki kaybettiğinden hastalık bahanesiyle ağlama, bilâkis hastalıktaki manevî ibadet ve uhrevî sevap cihetini düşün, zevk almaya çalış.

YEDİNCİ DEVA

Ey sıhhatinin lezzetini kaybeden hasta! Senin hastalığın sıhhatteki nimet-i İlahiyenin lezzetini kaçırmıyor, bilâkis tattırıyor, ziyadeleştiriyor. Çünkü bir şey devam etse tesirini kaybeder. Hatta ehl-i hakikat müttefik diyorlar ki:

إِنَّمَا الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا Yani, “Her şey zıddıyla bilinir.” Meselâ karanlık olmazsa ışık bilinmez, lezzetsiz kalır. Soğuk olmazsa hararet anlaşılmaz, zevksiz kalır. Açlık olmazsa yemek lezzet vermez. Mide harareti olmazsa, su içmesi zevk vermez. İlet olmazsa afiyet zevksizdir. Maraz olmazsa sıhhat lezzetsizdir.

[18] HÂŞİYE: Fitrî bir surette bu Lem'a tahattur ettiğinden, altıncı mertebede iki deva yazılmış. Fitriliğine ilişmemek için öylece bıraktık; belki bir sır vardır diye değıştirmedik.

“Senin vücudun taş-tan, demirden değıldir. Belki daima ayrılmaya müsait muhtelif maddelerden terki edilmıştır. Gururu bırak, aczini anla. Mâlikini tanı, vazifeni bil, dünyaya niçin geldiğini öğren.” Kalbin kulağına gizli ihtar ediyor.

Günahlar, hayat-ı
ebediyede daimî
hastalıklardır;
bu hayat-ı
dünyevîyede dahi
kalp, vicdan,
ruh için manevî
hastalıklardır.

Madem Fâtır-ı Hakîm insana her çeşit ihsanını ihsas etmek ve her bir nevi nimetini tattırmak ve insanı daima şükre sevk etmek istediğini, şu kâinatta çeşit çeşit, hadsiz enva-ı nimeti tadacak, tanıyacak derecede, gayet çok cihazatla insanı teçhiz etmesi gösteriyor ki, elbette sıhhat ve afiyeti verdiği gibi, hastalıkları, illetleri, dertleri de verecektir. Senden soruyorum: “Bu hastalık senin başında veya elinde veya midende olmasaydı, sen başın, elin, midenin sıhhatindeki lezzetli, zevkli nimet-i İlâhiyeyi hissedip şükreder miydin?” Elbette şükür değil, belki düşünmeyecektin; şuursuz, o sıhhati, gaffetle belki sefahete sarf ederdin.

...

Lem'alar, s. 326-344

***

SEKİZİNCİ DEVA

Ey ahiretini düşünen hasta! Hastalık, sabun gibi, günahların kirlerini yıkar, temizler. Hastalıklar keffaretü'z-zünub olduğu hadis-i sahihle sabittir. Hem hadiste vardır ki, “Ermış ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşer; iman-ı bir hastanın titremesi de öyle günahları silker.”

Günahlar, hayat-ı ebediyede daimî hastalıklardır; bu hayat-ı dünyevîyede dahi kalp, vicdan, ruh için manevî hastalıklardır. Sen eğer sabredip şekva etmezsen, şu muvakkat bir hastalıkla daimî pek çok hastalıklardan kurtuluyorsun. Eğer günahları düşünmüyorsan, yahut ahireti bilmiyorsan veya Allah'ı tanımiyorsan, sende öyle dehşetli bir hastalık var ki, milyon defa sendeki bu küçük hastalıktan daha büyüktür; ondan feryad et. Çünkü bütün dünyanın mevcudatıyla kalbin, ruhun ve nefsin alâkadardır. Mütemadiyen firak ve zeval ile o alâkalar kesilip, sende hadsiz yaralar açılır. Bahusus ahireti bilmediğin için ölümü idam-ı ebedî tahayyül ettiğinden, âdeta, güya yara bere içinde, dünya kadar hastalıklı bir vücudun var. İşte en evvel, hadsiz yaralı ve hastalıklı bu büyük manevî vücudun hadsiz hastalıklarına kat'î ilâç ve kat'î şifa verici bir tiryak olan iman ilâcını aramak ve itikadını düzeltmek gerekir ki, o ilâcı bulmakta en kısa yol, bu maddî hastalığın yırttığı gaffet perdesinin altında sana gösterdiği aczin ve zaafın penceresiyle, bir Kadîr-i Zülcelâl'in kudretini ve rahmetini tanımaktır.

Evet, Allah'ı tanımayanın, dünya dolusu belâ başında vardır. Allah'ı tanıyanın dünyası nurla ve manevî sürurla doludur; derecesine göre, iman kuvvetiyle hisseder. Bu imandan gelen manevî sürur ve şifa ve lezzet altında, cüz'î maddî hastalıkların elemi erir, ezilir.

DOKUZUNCU DEVA

Ey Hâlık'ımı tanıyan hasta! Hastalıklardaki elem ve tevahhuş ve korkmak ise, hastalık bazen ölüme vesile olduğu cihetindedir. Ölüm, nazar-ı gaffet ve zâhirî cihetinde dehşetli olduğundan, ona vesile olabilen hastalıklar korkutuyor, telâş veriyor.

Evvelâ: Bil ve kat'î iman et ki, ecel mukadderdir, tagayyür etmez. Çok ağır hastaların başında ağlayanlar ve sıhhatleri yerinde olanlar ölmüşler, o ağır hastalar şifa bulup yaşamışlar.

Saniyen: Ölüm, sureten görüldüğü gibi dehşetli değil. Çok risalelerde gayet kat'î, şeksiz, şüphesiz bir surette, Kur'an-ı Hakîmin verdiği nurla ispat etmişiz ki, ehl-i iman için ölüm, vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem dünya meydanındaki imtihanda, talim ve talimat olan ubudiyetten bir paydostur. Hem öteki âleme gitmiş yüzde doksan dokuz ahbab ve akrabasına kavuşmak için bir vesiledir. Hem hakikî vatanına ve ebedî makam-ı saadetine girmeye bir vasıttadır. Hem zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinana bir davettir. Hem Hâlık-ı Rahîm'inin fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Madem ölümün mahiyeti hakikat noktasında budur; ona dehşetli bakmak değil, bilâkis rahmet ve saadetin bir mukaddemesi nazarıyla bakmak gerektir.

Hem ehlullahın bir kısmının ölümden korkmaları, ölümün dehşetinden değildir. Belki daha fazla hayır kazanacağım diye, vazife-i hayatın idamesinden kazanacakları hayrat içindir.

Evet, ehl-i iman için ölüm rahmet kapısıdır, ehl-i dalâlet için zulûmat-ı ebediye kuyusudur.

ONUNCU DEVA

Ey lüzumsuz merak eden hasta! Sen hastalığın ağırlığından merak ediyorsun. O merakın senin hastalığını ağırlaştırır. Hastalığın hafifleşmesini istersen, merak etmemeye çalış. Yani, hastalığın faydalarını, sevabını ve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes.

Evet, merak hastalığı ikileştirir. Maddî hastalığın altında, merak ile manevî bir hastalığı kalbine verir; maddî hastalık ona dayanır, devam eder. Eğer teslimiyetle, rıza ile, hastalığın hikmetini düşünmekle o merak gitse, o maddî hastalığın mühim bir kökü kesilir, hafifleşir, kısmen gider. Hususan evhama bir dirhem maddî hastalık, bazen merak vasıtasıyla on dirhem kadar büyür. Merak kesilmesiyle, o hastalığın onda dokuzu gider.

Merak, hastalığı ziyade ettiği gibi, hikmet-i İlâhiyeyi itham ve rahmet-i İlâhiyeyi tenkit ve Hâlık-ı Rahîm'inden şekva hükmünde olduğu için aks-i maksadıyla tokat yer, hastalığını ziyadeleştirir. Evet, nasıl ki şükür, nimeti ziyadeleştirir; öyle de, şekva, hastalığı, musibeti tezyid eder.

Hem merakın kendisi de bir hastalıktır. Onun ilâcı, hastalığın hikmetini bilmektir. Madem hikmetini, faydasını bildin; o merhemi meraka sür, kurtul. Ah yerine oh de; "Vâesefâ" yerine *كُلُّ حَالٍ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ*^[19] söyle.

ON BİRİNCİ DEVA

Ey sabırsız hasta kardeş! Hastalık, hâzır bir elemi sana vermekle beraber, evvelki hastalığından bugüne kadar, o hastalığın zevalindeki bir lezzet-i

*Ey lüzumsuz
merak eden hasta!
Sen hastalığın
ağırlığından
merak ediyorsun.
O merakın
senin hastalığını
ağırlaştırır.
Hastalığın
hafifleşmesini
istersen, merak
etmemeye çalış.*

[19] Her hal üzere Allah'a hamd olsun. (Fezû'l-Kadîr, 1: 368, hadis no: 662.)

*Hem hastalık,
insandaki aczini,
zaafını ihsas eder.
O aczin lisanıyla
ve zaafın diliyle,
halen ve kâlen bir
dua ettirir.*

manevîye ve sevabındaki bir lezzet-i ruhiye veriyor. Bugünden, belki bu saatten sonraki zamanda hastalık yok; elbette yoktan elem yok. Elem olmazsa teessür olamaz. Sen yanlış bir surette tevehhüm ettiğin için sabırsızlık geliyor. Çünkü bugünden evvel bütün hastalık zamanının maddîsi gitmekle elemi de beraber gitmiş, kendindeki sevabı ve zevalindeki lezzet kalmış. Sana kâr ve sürur vermek lâzım gelirken, onları düşünüp müteellim olmak ve sabırsızlık etmek divaneliktir. Gelecek günler daha gelmemişler. Onları şimdiden düşünüp, yok bir günde, yok olan bir hastalıktan, yok olan bir elemden tevehhüm ile düşünüp müteellim olmak, sabırsızlık göstermekle, üç mertebe yok yoğa vücut rengi vermek, divanelik değil de nedir?

Madem bu saatten evvelki hastalık zamanları ise sürur veriyor. Ve madem yine bu saatten sonraki zaman ma'dum, hastalık ma'dum, elem ma'dumdur. Sen, Cenab-ı Hakkın sana verdiği bütün sabır kuvvetini böyle sağa sola dağıtma, bu saatteki eleme karşı tahşid et, "Yâ Sabûr!" de, dayan.

ON İKİNCİ DEVA

Ey hastalık sebebiyle ibadet ve evradından mahrum kalan ve o mahrumiyetten teessür eden hasta! Bil ki hadisçe sabittir ki "Müttakî bir mü'min, hastalık sebebiyle yapamadığı daimî virdinin sevabını, hastalık zamanında yine kazanır." Farzı mümkün olduğu kadar yerine getiren bir hasta, sabır ve tevekkül ile ve farzlarını yerine getirmekle, o ağır hastalık zamanında sair sünnetlerin yerini, hem halis bir surette, hastalık tutar.

Hem hastalık, insandaki aczini, zaafını ihsas eder. O aczin lisanıyla ve zaafın diliyle, halen ve kâlen bir dua ettirir. Cenab-ı Hak insana hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir zaaf vermiş; tâ ki daimî bir surette dergâh-ı İlâhiyeye iltica edip niyaz etsin, dua etsin.

قُلْ مَا يَعْجُزُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

Yani "Eğer duanız olmasa ne ehemmiyetiniz var?"^[20] Ayetin sırrıyla, insanın hikmet-i hilkatî ve sebeb-i kıymeti olan samimî dua ve niyazın bir sebebi hastalık olduğundan, bu nokta-i nazardan şekva değil, Allah'a şükretmek ve hastalığın açtığı dua musluğunu, afiyeti kesb etmekle kapamamak gerektir.

ON ÜÇÜNCÜ DEVA

Ey hastalıktan şekva eden bîçare adam! Hastalık bazılara ehemmiyetli bir definedir, gayet kıymettar bir hediye-i İlâhiyedir. Her hasta, kendi hastalığını o neviden tasavvur edebilir.

Madem ecel vakti muayyen değil; Cenab-ı Hak, insanı ye's-i mutlak ve gaffet-i mutlaktan kurtarmak için havf ve reca ortasında ve hem dünya ve hem ahireti muhafaza etmek noktasında tutmak için hikmetiyle eceli

gizlemiş. Madem her vakit eccl gelebilir; eğer insanı gaffet içinde yakalasa, ebedî hayatına çok zarar verebilir. Hastalık, gaffeti dağıtır, ahireti düşündürür, ölümü tahattur ettirir; öylece hazırlanır. Bazı öyle bir kazancı olur ki yirmi senede kazanamadığı bir mertebeyi yirmi günde kazanıyor.

Ezcümle, arkadaşlarımızdan –Allah rahmet etsin– iki genç vardı: Biri İlâmalî Sabri, diğeri İslâmköylü Vezirzade Mustafa. Bu iki zat, talebelerim içinde kalemsiz oldukları halde, samimiyette ve iman hizmetinde en ileri safta olduklarını hayretle görüyordum. Hikmetini bilmedim. Vefatlarından sonra anladım ki her ikisinde de ehemmiyetli bir hastalık vardı. O hastalık irşadıyla, sair gafil ve feraizi terk eden gençlere bedel, en mühim bir takva ve en kıymettar bir hizmette ve ahirete nâf’ bir vaziyette bulundular. İnşaallah iki senelik hastalık zahmeti, milyonlar sene hayat-ı ebediyenin saadetine medar oldu. Ben onların sıhhati için bazı ettiğim duayı, şimdi anlıyorum, dünya itibarıyla beddua olmuş. İnşaallah o duam, sıhhat-i uhrevîye için kabul olunmuştur.

İşte bu iki zat, benim itikadımca, on senelik bir takva ile elde edilecek bir kazanç kadar bir kâr buldular. Eğer ikisi, bir kısım gençler gibi sıhhat ve gençliğine güvenip gaffet ve sefahete atılsaydılar, ölüm de onları tarassud edip tam günahlarının pislikleri içinde yakalardı, o nurlar defnesi yerine, kabirlerini akrepler ve yılanlar yuvası yapacaklardı.

Madem hastalıkların böyle menfaati var. Ondan şekva değil, tevekkül, sabır ile belki şükredip rahmet-i İlâhiyeye itimad etmektir.

ON DÖRDÜNCÜ DEVA

Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i imanın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve manevî bir göz olduğunu bilsen, “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîm’ime” dersin. Bu merhemi izah için bir hâdise söyleyeceğim. Şöyle ki:

Bana sekiz sene kemal-i sadâkatle, hiç gücendirmeden hizmet eden Barlah Süleyman’ın halasının bir vakit gözü kapandı. O salih kadın, bana karşı haddimden yüz derece fazla hüsn-ü zan ederek, “Gözümün açılması için dua et” diyerek, cami kapısında beni yakaladı. Ben de, o mübarek ve meczube kadının salâhatini duama şefaathî yapıp, “Yâ Rabbî, onun salâhati hürmetine onun gözünü aç” diye yalvardım. İkinci gün Burdurlu bir göz hekimi geldi, gözünü açtı. Kırk gün sonra yine gözü kapandı. Ben çok müteessir oldum, çok dua ettim. İnşaallah o dua ahireti için kabul olmuştur. Yoksa benim o duam, onun hakkında gayet yanlış bir beddua olurdu. Çünkü eccl kırk gün kalmıştı. Kırk gün sonra –Allah rahmet etsin– vefat eyledi.

İşte o merhume, kırk gün Barla’nın hazinâne bağlarına rikkatli ihtiyarlık gözüyle bakmasına bedel, kabrinde Cennet bağlarını kırk bin günlerde seyredeceğini kazandı. Çünkü imanı kuvvetli, salâhati şiddetli idi.

Evet, bir mü’min, gözüne perde çekilse ve gözü kapalı kabre girse, de-

Ey gözüne perde gelen hasta! Eğer ehl-i imanın gözüne gelen perdenin altında nasıl bir nur ve manevî bir göz olduğunu bilsen, “Yüz bin şükür Rabb-i Rahîm’ime” dersin.

*Evet, hastalıkların
bir kısmı var
ki eğer ölümlerle
neticelense,
manevî şehid
hükümünde,
şehadet gibi bir
velâyet derecesine
sebebiyet verir.*

recesine göre, ehl-i kuburdan çok ziyade o âlem-i nuru temaşa edebilir. Bu dünyada nasıl çok şeyleri biz görüyoruz, kör olan mü'minler görmüyorlar. Kabirde o körler, imanla gitmişse, o derece ehl-i kuburdan ziyade görür. En uzak gösteren dürbünlerle bakar nev'inde, kabrinde, derecesine göre, Cennet bağlarını sinema gibi görüp temaşa ederler.

İşte böyle gayet nurlu ve toprak altında iken göklerin üstündeki Cenneti görecek ve seyredecek bir gözü, bu gözündeki perde altında, şükürle, sabırla bulabilirsin. İşte o perdeyi senin gözünden kaldıracak, o gözle seni baktıracak göz hekimi, Kur'an-ı Hakîm'dir.

ON BEŞİNCİ DEVA

Ey âh ü enin eden hasta! Hastalığın suretine bakıp ah eyleme; manasına bak, eh de. Eğer hastalığın manası güzel bir şey olmasaydı, Hâlık-ı Rahîm en sevdiği ibadına hastalıkları vermezdi. Halbuki hadis-i sahihte vardır ki, ^[21]أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَوْلِيَاءُ فَأَلَا مَثَلٌ (ev kemâ kâl). Yani "En ziyade musibet ve meşakkate giriftar olanlar, insanların en iyisi, en kâmilleridirler." Başta Hazret-i Eyyub Aleyhisselâm, enbiyalar, sonra evliyalar ve sonra ehl-i salâhat, çektikleri hastalıklara birer ibadet-i halise, birer hediye-i Rahmaniye nazarıyla bakmışlar, sabır içinde şükretmişler, Hâlık-ı Rahîm'in rahmetinden gelen bir ameliyat-ı cerrahiye nev'inden görmüşler.

Sen, ey âh ü fizâr eden hasta! Bu nuranî kafileye iltihak etmek istersen, sabır içinde şükret. Yoksa şekva etsen, onlar seni kafilelerine almayacaklar. Ehl-i gafletin çukurlarına düşersin. Karanlıklı bir yolda gideceksin.

Evet, hastalıkların bir kısmı var ki eğer ölümlerle neticelense, manevî şehid hükümünde, şehadet gibi bir velâyet derecesine sebebiyet verir. Ezcümle, çocuk doğurmaktan gelen hastalıklar ^{HÂŞİYE[22]} ve karın sancısıyla, gark ve hark ve taun ile vefat eden şehid-i manevî olduğu gibi, çok mübarek hastalıklar var ki velâyet derecesini ölümlerle kazandırır. Hem hastalık, dünya aşkını ve alâkasını hafiflettiğinden, vefat ile dünyadan, ehl-i dünya için gayet elim ve acı olan müfarakatı tahfif eder, bazen de sevdirir.

ON ALTINCI DEVA

Ey sıkıntıdan şekva eden hasta! Hastalık, hayat-ı içtimaiye-i insaniyede en mühim ve gayet güzel olan hürmet ve merhameti telkin eder. Çünkü insanı vahşete ve merhametsizliğe sevk eden istîğnadan kurtarıyor. Çünkü ^[23]إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ سırıyla, sıhhat ve afiyetten gelen is-

[21] İnsanların en çok belâ ve musibete maruz kalanları peygamberlerdir. Sonra evliyalar, sonra da derecelerine göre diğer salih insanlar gelir. (Kenzü'l-Ummal, 3: 326/6780; Münâvî, Feyzü'l-Kadir, 1: 519, no: 1056; Hâkim, Müstedrek, 3: 343; Buhârî, Merda: 3; Tirmizî, Zühd: 57; İbni Mâce, Fiten: 23; Darimî, Rikak: 67; Müsned, 1: 172, 174, 180, 185, 6: 369.)

[22] HÂŞİYE: Bu hastalığın manevî şehadeti kazandırması, lohusa zamanı olan kırk güne kadardır.

[23] Şüphesiz ki insan, kendisini ihtiyaçtan uzak görünce azgınlaşır. (Alâk Suresi: 6-7.)

tiğnada bulunan bir nefis-i emmare, şayan-ı hürmet çok uhuvvetlere karşı hürmeti hissetmez. Ve şayan-ı merhamet ve şefkat olan musibetzedelere ve hastalıklılara merhameti duymaz. Ne vakit hasta olsa, o hastalıkta aczini ve fakrını anlar, lâyıık-ı hürmet olan ihvanlarına ihtiram eder. Ziyaretine gelen veya ona yardım eden mü'min kardeşlerine karşı hürmeti hisseder. Ve rikkat-i cinsiyeden gelen şefkat-i insaniye ve en mühim bir haslet-i İslâmiye olan, musibetzedelere karşı merhameti hissedip, onları nefesine kıyas ederek, onlara tam manasıyla acır, şefkat eder, elinden gelse muavenet eder, hiç olmazsa dua eder, hiç olmazsa şer'an sünnet olan keyfini sormak için ziyaretine gider, sevap kazanır.

ONYEDİNCİ DEVA

Ey hastalık vasıtasıyla hayrat yapamamaktan şekva eden hasta! Şükret. Hayratın en hâlisinin kapısını sana açan, hastalıktır. Hastalık mütemadiyen hastaya ve lillâh için hastaya bakıcılara sevap kazandırmakla beraber, duanın makbuliyetine en mühim bir vesiledir.

Evet, hastalara bakmak, ehl-i iman için mühim sevabı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, sünnet-i seniyyedir, keffaretü'z-zünub olur.

Hadiste vardır ki "Hastaların duasını alınız; onların duası makbuldür."

Bâhusus hasta, akrabadan olsa, hususan peder ve valide olsa, onlara hizmet mühim bir ibadettir, mühim bir sevaptır. Hastaların kalbini hoşnut etmek, teselli vermek, mühim bir sadaka hükmüne geçer. Bahtiyardır o evlât ki peder ve validesinin hastalık zamanında, onların seriü't-teessür olan kalplerini memnun edip hayır dualarını alır.

Evet, hayat-ı içtimaiyede en muhterem bir hakikat olan peder ve validesinin şefkatlerine mukabil, hastalıkları zamanında kemal-i hürmet ve şefkat-i ferzendâne ile mukabele eden o iyi evlâdın vaziyetini ve insaniyetin ulviyetini gösteren o vefadar levhaya karşı, hatta melâikeler dahi "Mâşâallah, bârekâllah" deyip alkışlıyorlar.

Evet, hastalık zamanında, hastalık elemi ni hiçe indirecek gayet hoş ve ferahlı, etrafında tezahür eden şefkatlerden ve acımak ve merhametlerden gelen lezzetler var.

Hastanın duasının makbuliyeti ehemmiyetli bir meseledir. Ben otuz kırk seneden beri, bendeki kulunç denilen bir hastalıktan şifa için dua ederdim. Ben anladım ki hastalık dua için verilmiş. Dua ile duayı, yani dua kendi kendini kaldırmadığından anladım ki duanın neticesi uhrevîdir, ^{HÂŞİYE[24]} kendisi de bir nevi ibadettir ve hastalıkla aczini anlayıp dergâh-ı İlâhiyeye iltica eder. Onun için otuz senedir şifa duasını ettiğim halde duam zâhîrî kabul olmadığından, duayı terk etmek kalbime gelmedi. Zira hastalık duanın vaktidir; şifa duanın neticesi değil. Belki Cenab-ı Hakîm-i Rahîm şifa

Evet, hastalara bakmak, ehl-i iman için mühim sevabı vardır. Hastaların keyfini sormak, fakat hastayı sıkmamak şartıyla ziyaret etmek, sünnet-i seniyyedir, keffaretü'z-zünub olur.

[24] HÂŞİYE: Evet, bir kısım hastalık duanın sebep-i vücudu iken, dua hastalığın ademine sebep olsa, duanın vücudu kendi ademine sebep olur; bu da olamaz.

*Ey şükri bırakıp
şekvaya giren
hasta! Şekva
bir haktan gelir.
Senin bir hakkın
zayi olmamış ki
şekva ediyorsun.
Belki senin
üstünde hak olan
çok şükürler var,
yapmadın.*

verse, fazlından verir.

Hem dua istediğimiz tarzda kabul olmazsa, makbul olmadı denilmez. Hâlık-ı Hakîm daha iyi biliyor; menfaatimize hayırlı ne ise, onu verir. Bazen dünyaya ait dualarımızı, menfaatimiz için ahiretimize çevirir, öyle kabul eder.

Her ne ise, hastalık sırrıyla hulûsiyet kazanan, hususan zaaf ve aczden ve tezellül ve ihtiyaçtan gelen bir dua, kabule çok yakındır. Hastalık böyle halis bir duanın medarındır. Hem dindar olan hasta, hem hastaya bakan mü'minler de bu duadan istifade etmelidirler.

ON SEKİZİNCİ DEVA

Ey şükri bırakıp şekvaya giren hasta! Şekva bir haktan gelir. Senin bir hakkın zayi olmamış ki şekva ediyorsun. Belki senin üstünde hak olan çok şükürler var, yapmadın. Cenab-ı Hakkın hakkını vermeden, haksız bir surette hak istiyorsun gibi şekva ediyorsun. Sen, kendinden yukarı mertebelerdeki sıhhatli olanlara bakıp şekva edemezsin. Belki sen, kendinden sıhhat noktasında aşağı derecelerde bulunan biçare hastalara bakıp şükretmekle mükellefsin. Senin elin kırık ise, kesilmiş ellere bak. Bir gözün yoksa, iki gözü de olmayan âmâlara bak, Allah'a şükret.

Evet, nimette kendinden yukarıya bakıp şekva etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Ve musibette herkesin hakkı, kendinden musibet noktasında daha yukarı olanlara bakmaktır ki, şükretsin. Bu sır bazı risalelerde bir temsil ile izah edilmiş. İcmali şudur ki:

Bir zat, bir biçareyi bir minarenin başına çıkarıyor. Minarenin her basamağında ayrı ayrı birer ihsan, birer hediye veriyor. Tam minarenin başında da en büyük bir hediyeyi veriyor. O mütenevvi hediyelere karşı ondan teşekkür ve minnettarlık istediği halde, o hırçın adam, bütün o basamaklarda gördüğü hediyeleri unutup veyahut hiçe sayıp, şükretmeyerek, yukarıya bakar. "Keşke bu minare daha uzun olsaydı, daha yukarıya çıksaydım! Niçin o dağ gibi veyahut öteki minare gibi çok yüksek değil?" deyip şekvaya başlarsa, ne kadar bir küfran-ı nimettir, bir haksızlıktır. Öyle de, bir insan hiçlikten vücuda gelip, taş olmayarak, ağaç olmayıp, hayvan kalmayarak, insan olup, Müslüman olarak, çok zaman sıhhat ve afiyet görüp yüksek bir derece-i nimet kazandığı halde, bazı arızalarla, sıhhat ve afiyet gibi bazı nimetlere lâyık olmadığı veya sû-i ihtiyârıyla veya sû-i istimaliyle elinden kaçırdığı veyahut eli yetişmediği için şekva etmek, sabırsızlık göstermek, "Aman, ne yaptım böyle başıma geldi?" diye rububiyet-i İlâhiyeyi tenkit etmek gibi bir hâlet, maddî hastalıktan daha musibetli, manevî bir hastalıktır. Kırılmış elle dövüşmek gibi, şikâyetiyle hastalığını ziyadeleştirir. Âkıl odur ki,

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ^[25]

sırrıyla teslim olup sabretsin; tâ o hastalık vazifesini bitirsin, gitsin.

[25] O sabredenler ki, başlarına bir musibet geldiğinde, "Biz Allah'ın kullarıyız; sonunda yine Ona döneceğiz" derler. (Bakara Suresi: 156.)

ON DOKUZUNCU DEVA

Cemil-i Zülcelâl'in bütün isimleri, "Esmâü'l-Hüsna" tabir-i Samedanîsiyle gösteriyor ki, güzeldirler. Mevcudat içinde en latif, en güzel, en cami âyine-i Samediyet de hayattır. Güzelin âyinesi güzeldir. Güzelin mehasinlerini gösteren âyine güzelleşir. O âyinenin başına o güzelden ne gelse güzel olduğu gibi, hayatın başına dahi ne gelse, hakikat noktasında güzeldir. Çünkü güzel olan o Esmâü'l-Hüsna'nın güzel nakışlarını gösterir.

Hayat, daima sıhhat ve afiyette yeknesak gitse, nâkıs bir âyine olur. Belki bir cihette adem ve yokluğu ve hiçliği ihsas edip sıkıntı verir, hayatın kıymetini tenzil eder, ömrün lezzetini sıkıntıya kalbeder. Çabuk vaktimi geçireceğim diye, sıkıntidan ya sefahete, ya eğlenceye atılır. Hapis müddeti gibi, kıymettar ömrüne adavet edip, çabuk öldürüp geçirmek istiyor.

Fakat tahavvülde ve harekette ve ayrı ayrı tavırlar içinde yuvarlanmakta olan bir hayat, kıymetini ihsas ediyor, ömrün ehemmiyetini ve lezzetini bildiriyor. Meşakkatte ve musibette dahi olsa, ömrün geçmesini istemiyor. "Aman güneş batmadı, ya gece bitmedi" diye sıkıntısından of, of etmiyor.

Evet, gayet zengin ve işsiz, istirahat döseğinde her şeyi mükemmel bir efendiden sor: "Ne haldesin?" Elbette "Aman vakit geçmiyor, gel bir şey beş oynayalım" veyahut "Vakti geçirmek için bir eğlence bulalım" gibi müteallimâne sözleri ondan işiteceksin. Veyahut tül-i emelden gelen "Bu şeyim eksik, keşke şu işi yapsaydım" gibi şekvaları işiteceksin.

Sen bir musibettede veya işçi ve meşakkatli bir halde olan bir fakirden sor, "Ne haldesin?" Aklı başında ise diyecek ki: "Şükürler olsun Rabbime, iyiyim, çalışıyorum. Keşke çabuk güneş gitmeseydi, bu işi de bitirseydim. Vakıt çabuk geçiyor, ömür durmuyor, gidiyor. Vakıya, zahmet çekiyorum; fakat bu da geçer. Her şey böyle çabuk geçiyor" diye, manen ömür ne kadar kıymettar olduğunu, geçmesindeki teessüfle bildiriyor. Demek, meşakkat ve çalışmakla, ömrün lezzetini ve hayatın kıymetini anlıyor. İstirahat ve sıhhat ise, ömrü acılaştırıyor ki, geçmesini arzu ediyor.

Ey hasta kardeş! Bil ki, başka risalelerde tafsilâtıyla kat'î bir surette ispat edildiği gibi, musibetlerin, şerhlerin, hatta günahların aslı ve mayası ademdir. Adem ise şerdir, karanlıktır. Yeknesak istirahat, sükût, sükûnet, tevakkuf gibi hâletler, ademe, hiçliğe yakınlığı içindir ki, ademdeki karanlığı ihsas edip sıkıntı veriyor. Hareket ve tahavvül ise, vücuddur, vücudu ihsas eder. Vücut ise halis hayırdır, nurdur.

Madem hakikat budur; sendeki hastalık, kıymettar hayatı safleştirmek, kuvvetleştirmek, terakkî ettirmek ve vücudundaki sair cihazat-ı insaniyeyi o hastalıklı uzvun etrafına muavenettarâne müteveccih etmek ve Sâni-i Hakîm'in ayrı ayrı isimlerinin nakışlarını göstermek gibi çok vazifeler için o hastalık senin vücuduna misafir olarak gönderilmiştir. İnşallah çabuk vazifesini bitirir, gider. Ve afiyete der ki: "Sen gel, benim yerimde daimî kal, vazifeni gör. Bu hane senindir, afiyetle kal."

*Hayat, daima
sıhhat ve afiyette
yeknesak gitse,
nâkıs bir âyine
olur. Belki bir
cihette adem ve
yokluğu ve hiçliği
ihsas edip sıkıntı
verir, hayatın
kıymetini tenzil
eder, ömrün
lezzetini sıkıntıya
kalbeder.*

*Amma vehmî
hastalık kısmı ise,
onun en müessir
ilâcı, ehemmiyet
vermemektir.
Ehemmiyet
verdikçe o büyür,
şişer. Ehemmiyet
vermezse küçülür,
dağılır.*

YİRMİNCİ DEVA

Ey derdine derman arayan hasta! Hastalık iki kısımdır: Bir kısmı hakikî, bir kısmı vehmîdir. Hakikî kısmı ise, Şâfi-i Hakîm-i Zülcelâl, küre-i arz olan eczahane-i kübrasında, her derde bir deva istif etmiş. O devalar ise dertleri isterler. Her derde bir derman halk etmiştir. Tedavi için ilâçları almak, istimal etmek meşrudur; fakat tesiri ve şifayı Cenab-ı Hak'tan bilmek gerektir. Dermanı O verdiği gibi, şifayı da O veriyor.

Hâzık, mütedeyyin hekimlerin tavsiyelerini tutmak, ehemmiyetli bir ilâçtır. Çünkü ekser hastalıklar sû-i istimalâtтан, perhizsizlikten ve israftan ve hatiattan ve sefahetten ve dikkatsizlikten geliyor. Mütedeyyin hekim, elbette meşru bir dairede nasihat eder ve vesâyâda bulunur. Sû-i istimalâtтан, israfattan men eder, teselli verir. Hasta o vesâyâ ve o teselliye itimad edip hastalığı hafifleşir; sıkıntı yerinde bir ferahlık verir.

Amma vehmî hastalık kısmı ise, onun en müessir ilâcı, ehemmiyet vermemektir. Ehemmiyet verdikçe o büyür, şişer. Ehemmiyet vermezse küçülür, dağılır. Nasıl ki arılara iliştiğinde insanın başına üşüşürler; aldırmazsın dağılır. Hem karanlıkta gözüne sallanan bir ipten gelen bir hayale ehemmiyet verdikçe büyür, hatta bazen onu divane gibi kaçıır. Ehemmiyet vermezse, adi bir ipin yılan olmadığını görür, başındaki telâşına güler.

Bu vehmî hastalık çok devam etse, hakikate inkılâb eder. Vehham ve asabî insanlarda fenâ bir hastalıktır; habbeyi kubbe yapar, kuvve-i manevîyesi kırılır. Hususan merhametsiz yarım hekimlere veyahut insafsız doktorlara rast gelse, evhamını daha ziyade tahrik eder. Zengin ise malı gider; yoksa ya akli gider veya sıhhati gider.

YİRMİ BİRİNCİ DEVA

Ey hasta kardeş! Senin hastalığında maddî elem var. Fakat o maddî elemnin tesirini izale edecek ehemmiyetli bir manevî lezzet seni ihata ediyor.

Çünkü peder ve validen ve akrabaların varsa, çoktan beri unuttuğun gayet lezzetli o şefkatleri senin etrafında yeniden uyanıp, çocukluk zamanında gördüğün o şirin nazarları yine görmeye beraber; çok gizli, perdeli kalan etrafındaki dostluklar, hastalığın cazibesıyla yine sana karşı muhabbetarâne baktıklarından, elbette onlara karşı senin bu maddî elemnin pek ucuz düşer.

Hem sen müftehirâne hizmet ettiğin ve iltifatlarını kazanmasına çalıştığın zatlar, hastalığın hükmüyle sana merhametkârâne hizmetkârlık ettiklerinden, efendilerine efendi oldun.

Hem insanlardaki rikkat-i cinsiyeyi ve şefkat-i nev'iyeyi kendine celb ettiğinden, hiçten, çok yardımcı ahbap ve şefkatli dost buldun.

Hem çok meşakkatli hizmetlerden paydos emrini yine hastalıktan aldın, istirahat ediyorsun.

Elbette senin cüz'î elemnin, bu manevî lezzetlere karşı seni şekvaya değil, teşekkürle sevk etmelidir.

YİRMİ İKİNCİ DEVA

Ey nüzul gibi ağır hastalıklara müptelâ olan kardeş! Evvelâ sana müjde ediyorum ki, mü'min için nüzul mübarek sayılıyor. Bunu çoktan ehl-i velâyetten işitiyordum, sırrını bilmezdim. Bir sırrı şöyle kalbime geliyor ki:

Ehlullah, Cenab-ı Hakka vâsıl olmak ve dünyanın azîm manevî tehlikelerinden kurtulmak ve saadet-i ebediyeyi temin etmek için iki esas ihtiyâren takip etmişler.

Birisi: Rabita-i mevttir. Yani, dünya fânî olduğu gibi, kendisi de içinde vazifedar fânî bir misafir olduğunu düşünmekle, hayat-ı ebedisine o suretle çalışmışlar.

İkincisi: Nefs-i emmarenin ve kör hissiyatın tehlikelerinden kurtulmak için çilelerle, riyazetlerle nefis-i emmarenin öldürülmesine çalışmışlar.

Sizler, ey yarı vücudunun sıhhatini kaybeden kardeş! Sen ihtiyârsız, kısa ve kolay ve sebep-i saadet olan iki esas sana verilmiş ki, daima senin vücudunun vaziyeti, dünyanın zevalini ve insanın fânî olduğunu ihtar ediyor. Daha dünya seni boğamıyor, gafflet senin gözünü kapayamıyor. Ve yarım insan vaziyetinde bir zata, nefis-i emmare, elbette hevesat-ı rezile ile ve nefsanî müştehiyatla onu aldatamaz; çabuk o nefsin belâsından kurtulur.

İşte mü'min sırr-ı imanla ve teslimiyet ve tevekkülle, o ağır nüzul gibi hastalıktan, az bir zamanda, ehl-i velâyetin çileleri gibi istifade edebilir. O vakit o ağır hastalık çok ucuz düşer.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ DEVA

Ey kimsesiz, garip, biçare hasta! Hastalığınla beraber kimsesizlik ve gurbet, sana karşı en katı kalpleri rikkate getirirse ve nazar-ı şefkati celb ederse, acaba Kur'an'ın bütün surelerinin başlarında kendini "Rahmanü'r-Rahîm" sıfatıyla bize takdim eden ve bir lem'a-i şefkatiyle umum yavrulara karşı umum valideleri, o harika şefkatiyle terbiye ettiren ve her baharda bir cilve-i rahmetiyle zemin yüzünü nimetlerle dolduran ve ebedî bir hayattaki Cennet, bütün mehasiniyle bir cilve-i rahmeti olan senin Hâlık-ı Rahîm'ine imanla intisabın ve Onu tanıyıp hastalığın lisan-ı acziyle niyazın, elbette senin bu gurbetteki kimsesizlik hastalığın, her şeye bedel Onun nazar-ı rahmetini sana celb eder.

Madem O var, sana bakar; sana her şey var. Asıl gurbette, kimsesizlikte kalan odur ki, iman ve teslimiyetle Ona intisab etmesin veya intisabına ehemmiyet vermesin.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ DEVA

Ey masum hasta çocuklara ve masum çocuklar hükmünde olan ihtiyarlara hizmet eden hasta bakıcılar! Sizin önünüzde mühim bir ticaret-i uhrevîye var. Şevk ve gayretle o ticareti kazanınız.

Masum çocukların hastalıklarını, o nazik vücudlara bir idman, bir riyazet ve ileride dünyanın dağdağlarına mukavemet verdirmek için bir şırınga ve bir terbiye-i Rabbaniye gibi, çocuğun hayat-ı dünyevîyesine ait çok

*Ey nüzul gibi
ağır hastalıklara
müptelâ olan
kardeş! Evvelâ
sana müjde
ediyorum ki,
mü'min için
nüzul mübarek
sayılıyor.*

*Ey hasta
kardeşler! Siz
gayet nâfi' ve her
derde deva ve
hakikî, lezzetli,
kudsî bir tiryak
isterseniz,
imanınızı inkişaf
ettiriniz.*

hikmetlerle beraber ve hayat-ı ruhiyesine ve tasaffi-i hayatına medar olacak büyüklerdeki keffaretü'z-zünub yerine, manevî ve ileride veyahut ahirette terakkiyat-ı manevîyesine medar şiringalar nev'indeki hastalıklardan gelen sevap, peder ve validelerinin defter-i a'mâlîne, bilhassa sırr-ı şefkatle çocuğun sıhhatini kendi sıhhatine tercih eden validesinin sahife-i hasenatına girdiği, ehl-i hakikatçe sabittir.

İhtiyarlara bakmak ise, hem azîm sevap almakla beraber, o ihtiyarların – ve bilhassa peder ve valide ise– dualarını almak ve kalplerini hoşnut etmek ve vefakârâne hizmet etmek, hem bu dünyadaki saadete, hem ahiretin saadetine medar olduğu, rivâyât-ı sahiha ile ve çok vukuat-ı tarihiye ile sabittir. İhtiyar peder ve validesine tam itaat eden bahtiyar bir veled, evlâdından aynı vaziyeti gördüğü gibi; bedbaht bir veled, eğer ebeveynini rencide etse, azab-ı uhrevîden başka, dünyada çok felâketlerle cezasını gördüğü, çok vukuatla sabittir.

Evet, ihtiyarlara, masumlara, yalnız akrabasına bakmak değil, belki ehl-i iman –madem sırr-ı imanla uhuvvet-i hakikiye var– onlara rast gelse, muhterem hasta ihtiyar ona muhtaç olsa, ruh u canla ona hizmet etmek İslâmiyetin muktezasıdır.

YİRMİ BEŞİNCİ DEVA

Ey hasta kardeşler! Siz gayet nâfi' ve her derde deva ve hakikî, lezzetli, kudsî bir tiryak isterseniz, imanınızı inkişaf ettiriniz. Yani tevbe ve istiğfar ile ve namaz ve ubudiyetle, o tiryak-ı kudsî olan iman ve imandan gelen ilâcı istimal ediniz.

Evet, dünyaya muhabbet ve alâka yüzünden, güya âdetâ ehl-i gaffetin dünya gibi büyük, hasta, manevî bir vücudu vardır. İman ise, o dünya gibi zeval ve firak darbelerine, yara ve bere içinde olan o manevî vücuduna birden şifa verip, yaralardan kurtarıp hakikî şifa verdiğini pek çok risalelerde kat'î ispat etmişiz. Başınızı ağrıtmamak için kısa kesiyorum.

İman ilâcı ise, feraizi mümkün oldukça yerine getirmekle tesirini gösteriyor. Gaffet ve sefahet ve hevesat-ı nefsanîye ve lehviyat-ı gayr-i meşrua, o tiryakın tesirini men eder. Hastalık madem gaffeti kaldırıyor, iştihayı kesiyor, gayr-i meşru keyiflere gitmeye mâni oluyor; ondan istifade ediniz. Hakikî imanın kudsî ilâçlarından ve nurlarından, tevbe ve istiğfarla, dua ve niyazla istimal ediniz.

Cenab-ı Hak sizlere şifa versin, hastalıklarınızı keffaretü'z-zünub yapsın. Âmin, âmin, âmin.

Lem'alar, s. 326-344